52

ORATIONES DVAE

CLARISS. ET AMPLISS.

VIRORVM,

ALTERA IACOBI SADOLETI S.R.E. CARDINALIS, DE PACE

AD IMP. CAROLVM V.

ALTERA IO. BAPTISTAE CAMPEGII BONONIENSIS,

MAIORICENSIVM EPISCOPI,

DE TVENDA RELIGIONE,

IN CONCILIO TRIDENTINO HABITA.

VITTORIO MANVELE BIBLIOTECA IN ROMA

AL DVS

VENETIIS, M D LXI.

RAPHAEL CYLLENIVS

DOMINICO BOLLANO,

BRIXIANORVM EPISCOPO,

S. P. D.

ITA MIHI, quæ opto, ſecunda omnia contingant, Dominice Bollane Antiſtes ampliſsime, ut tuæ erga me ſingulari beneuolentiæ nihil antepono: in qua una poſt Deum opt. max. hoc tempore libens acquieſco. tuo enim præſidio cum aliquot iam annos fortunæ meæ nitantur, tuamq; etiamnunc in me tuendo & ornando ſerues conſuetudinem; nihil ſane eſſe uideo, quòd ego, te incolumi, non felicia omnia ſperare ac polliceri mihi ipſe poſsim. amo igitur, amaboq;, dum uiuam, &, qua potero, pietate eximiam iſtam, planeq; diuinam proſequar beneficentiam. cui ſi paribus, ut debeo, non licebit officiis reſpondere; animi certe grati ſignificatione (quæ ſola mihi nunc facultas relinquitur) in te remunerando partes meas nunquam patiar deſiderari. Atque huius ueluti prædes promiſsi, meæq; teſtes uoluntatis, orationes ad te duas, opportune mihi, ut arbitror, nunc oblatas, mitto, à clariſsimis & eruditiſsimis ætatis noſtræ hominibus elucubratas, Iacobo Sadoleto Cardinali, & Ioanne Baptiſta Campegio Maioricenſium Epiſcopo. quorum alter naturæ ante aliquot annos ſatisfecit, uir ampliſsimo dignitatis gradu, quò eum egregia uirtus extulit, in perpetuũ illuſtris. alter Bononiæ adhuc uiuit, atque ita uiuit, ut in ſumma laude, qua eſt ob antiquam gentis nobilitatem, omnium doctrinarum & utriuſque linguæ perfectam cognitionem, incorruptam denique morum integritatem, longe celeberrimus; omni etiam honore ob præſtantem uirtutem digniſsimus habeatur. Equidem, lecta nuperrime oratione illa, quam is in Tridentino concilio ſuperio-

ribus annis, De tuenda religione, in pleniſsimo ſummorum Antiſtitum conſeſſu, magna omnium approbatione habuit; non modo ſum incredibili, ut in hoc genere ſoleo, uoluptate perfuſus, uerum etiam ætati noſtræ, ac diuinæ religioni ex animo uereq. gratulatus, quòd uiros egregios atque excellentes ſit utraque aliquando ſortita, qui ſummum Chriſti Eccleſiæ ſplendorem afferant. Ea uero eſt ingenuitate, atque iis animi bonis ornatus Campegius (quemadmodum ſæpiſsime cum ex aliis permultis, tum ex Franciſco Robortello noſtro potiſsimum audiui, qui eum diligentiſsime obſeruat, uerisq. laudibus ubique ornare non deſiſtit) ut inter eos, qui nunc uiuunt, ſi poteſt ulla in rebus humanis eſſe felicitas, uere felix queat appellari: qui ab omni honorum gloriæq; contentione remotus, quieti ſe, & tranquillitati penitus dediderit: ociumq; omne uel legendo ſemper aliquid, uel ſcribendo traducat. ne quid interim dicam de beneficentia, & liberalitate, qua in omnes bonos utitur incredibili, eosq; potiſsimum, quos litterarum ſcientia, & doctrinæ ſtudiis uidet eſſe perpolitos: cum quibus dies totos ſæpe ac ſuauiter ponit, ab omni prorſus ambitione uacuus & auaritia: quæ duæ animi perturbationes mortalium uitam ſuſpenſam, ac miris modis ſolicitam reddunt, & a uera tandem felicitate quamlongiſsime abducunt. Hæc ego etſi pro ea, quæ tibi cùm illo, ut audio, ſingularis intercedit, neceſsitudine noſſe te optime intelligebam; nõ potui tamẽ in hac mihi ipſe occaſione temperare, quin eius laudes breuiter perſtringerem. cui nunc per aduerſam ualetudinem cum ad celeberrimum iſtud, quod rurſum indictum eſt, Tridentinum concilium, conuenire, ut optabat, & à Pontifice maximo per literas inuitatus fuerat, minime liceat, magnis uidelicet articulorum doloribus aliquot iam menſes oppreſſo, atque ex iis in lecto grauiter iacenti: dolendum ſane eſt bonis omnibus, præcipue uero Chriſti Eccleſiæ, quæ talium uirorum præſidio in primis nititur, qui doctrina & pietate ceteros mortales ad ſui imitationem, hoc eſt ad eandem probitatem, & bonarum

rum artium cognitionem inuitare atque allicere poſſunt. Videor autem mihi non inepte prorſus in præſentia feciſſe, qui elegantiſsimas haſce orationes, tuo nomine inſcriptas, in apertum emiſerim: cum præſertim tu quoque & eloquentiſsimus ſis, & in eorum numerum, quibus Christianæ reip. ſalus curæ eſt, diuino beneficio abhinc triennium relatus eam nunc perſonam ſuſtineas, in qua ad reſtituendam priſtinam religioni dignitatem adiumenti plurimum, & auxilii poſitum eſſe uideatur. Neque enim ex iis omnibus, quæ non omnino uacua conſilio feciſſe aliquando uiſus eſt Paulus IIII. Pontifex maximus, uel omnium iudicio præclarius quicquam, aut ſapientius factum habetur, quàm quòd mature te à Reip. tuæ adminiſtratione quaſi abreptum, inſperantem quidem certe ac pene inuitum, ad ſanctæ Eccleſiæ procurationem edicto ſuo, Brixianis id in media tua prætura petentibus, traduxerit, illa tantummodo fama impulſus, quæ de tuis maximis uirtutibus paſsim percrebuerat, æquitate, induſtria, prudentia, humanitate: quibus præfecturas duas ampliſsimas cum ſumma tua laude, admiratione autem hominum tanta, quantam alias non meminimus, adminiſtraras. ubi tua ſingularis uirtus in primis enituit, cum utranque maxima uaſtitate, & periculo liberaris; Vtinenſes quidem fame, peſtilentia, & coniuratione; Brixiam uero cum diuturnis ſeditionibus & inteſtinis odiis, tum grauiſsima atque atrociſsima illa, quæ aduerſus Cremonenſes in Ollii fluminis, quod amborum fines alluit, controuerſia ardebat, dimicatione. Neque uero poſtea Senatus Venetus, quem maieſtatis cauſſa nomino, huiuſmodi in re opera tua uti deſtitit. cum enim proxime rurſus inter eas ciuitates orta eſſet altercatio uehemens adeo, ut ad manus atque ad pugnam res denuo ueniret, impoſitum eſt hoc iterum tibi negotium, teq; ex auguſtiſsimo illo patrum conſeſſu euocatum, ad ſedandam omnem penitus contentionem Brixiam reuerti ſenatus iuſsit uniuerſus. cuius uoluntati, & diuturno ciuitatis illius deſiderio ita eſt à te ſatisfactum, ut, pacatis Cremonenſium animis,

animis, rebusq́; tum è Reip. dignitate, tum ex omnium ſententia tandem compoſitis, laborum tuorum fructum, qui in immortalitatis gloria potiſsimum eſt poſitus, uberrimum iam & honeſtiſsimum capere incipias. Sed me tuarum uirtutum admiratio neſcio quo pacto longius aſportauit. non enim hoc loco propoſitum eſt mihi laudes tuas ſigillatim uelle pertexere, quæ copioſam orationem, aut plenum potius uolumen, non breuem epiſtolam, uidentur flagitare. curſim hæc & breuiter attigi, meæ ueteris in te obſeruantiæ potius teſtificandæ gratia, quàm quòd ꝓpus eſſe intelligerē ea ſcriptis illuſtrare, quæ ſunt ipſa per ſe clariſsima. Animi quidem mei ad te colendum propenſionem ſi libenter, ut hactenus feciſti, & in poſterum te facturum ſpero, amplexus fueris; me beatiſsimum putabo. ampliſsimo enim iudicii tui teſtimonio ornatus, maximo quoque honore affectum me eſſe arbitrabor.

Vale. Venetiis, Kal. Octobris, M. D. LXI.

IACOBI SADOLETI ORATIO DE PACE

AD IMPERATOREM CAROLVM CAESAREM AVGVSTVM.

HVIVS tanti, & tam diffuſi gaudii, quo pace per te, Imperator Cæſar Carole Auguſte, Chriſtiano nomini data, omnium mortalium mentes incredibiliter exultant, utinam poſſemus, quemadmodum cuperemus, in agendis tibi gratiis magnitudinem uerbis exprimere. Sed cum eam capere nec animis noſtris ualeamus, nulla erit profecto oratio, quæ aut tanto tuo in omnes homines merito, aut tantæ noſtræ uoluptati, & lætitiæ par, atque idonea inueniri unquam poſſit. Non enim noſtræ fortunæ duntaxat, quæ legibus extinctis, & æquo iure ſublato, inſolentum ubique hominum licentia, & detrimentis diuturni belli fractæ erant, & diſſipatæ, per te nobis redditæ, & conſtitutæ ſunt: neque ipſa ſalus, uitaq; noſtra, ea, quæ corporis incolumitate continetur, cum nuſquam tutum antea neque commorandi locum, neque progrediendi haberet, per eundem te, à metu, à periculis, ab exitiis omnibus ſeruata, & liberata eſt. Neque uero in liberis, fratribus, conſanguineiſq; noſtris, quorum ſæpe ſalus noſtra nobis uita eſt charior, à diſcriminibus præliorum, à metu quotidianarum cædium, ab iniuria, libidine intemperantium hominum, ſaluis iam,

&

& incolumibus nobis reſtituendis, tua liberalitas con ſtitit: ſed quod maximum horum omnium multoq́ magnificentiſſimum eſt, cœlum, cœlum hoc ipſum inquam, portum laborum, ærumnarumq́; noſtrarũ; quod religione Dei immortalis, aut cõtaminata ubique fere gentium, aut interempta iamdudum amiſeramus; id nunc tuo diuino, & ſingulari beneficio, Imperator, recepimus. Atque hæc tua tanta, & tam eximia dona, quibus Chriſtianas gentes uniuerſas es cõplexus, ſi per ſe ipſa ſeparate pendenda eſſent: cum nulla uideatur eſſe æſtimatio, quæ ad pondus earum, & dignitatem poſſet aſpirare: tum hoc nobis maiora, chariora, optabilioraq́; fuerunt, quòd inopinato, nec expectantibus nobis, in ipſa pene iam extrema rerum omniũ deſperatione ſunt collata. Sic enim iacebamus afflicti ante, & perditi: ſic omni calamitatũ genere premebamur; ut nullam iã omnino ſpem melius aliquando nobis fore retineremus, ut miſeræ illius, & infelicis uitæ finem non alium, quàm miſeriorem etiam mortem expectaremus: cum te, o clementiſs. & optime Imperator, bellum quidẽ urgente fortiter, atq; feliciter: ſed nihilo minus pacis conſilia tacitis tuis cogitationibus fouente; quòd te noſtrorum malorum, quotidianarumq́; calamitatũ iampridem erat miſertum: nos exanimes, ſtupefacti, oppreſſi nuncio pacis, tuæq́; bonitatis, & ſapientiæ lumine nobis oblato, ſtatim à caliginoſa, & turbulenta uita ad ſerenam, atq; tranquillam, à deſperatione ad ſpem, ab infinito omniũ rerum mœrore ad ſummam alacritatem, & lætitiam conſurreximus. Quid ergo eſſe poteſt, uel in diuinis muneribus, uel in humanis,

manis, quod non ſecũdum Deum quidem, & ſecundum illius immenſam ineffabilemq́; bonitatẽ tibi acceptum referre debeamus? qui uitam, qui ſalutem, qui libertatem, qui leges, qui hominum ſocietates, qui humanitatis iura, qui pignora naturæ, domeſticæq́; charitatis, & ſanguinis; qui agros, qui familias, qui urbes, qui domicilia, pacem, ocium, tranquillitatem, concordiam; qui ſpem deniq; cœleſtium bonorum, & illius beatæ optatæq; immortalitatis, quæ tantum fide Deo pie, ſanctéq́,, atq; ita uti à maioribus noſtris præſcriptum eſt, habenda, retineri à nobis poteſt; tuo ipſius munere incolumem obtinemus. Quæ omnia prorſus erant nobis ablata, niſi bonitas tua illa reſtituiſſet. Equidem dolebam, & pro mea conſtante, ac perpetua erga Chriſtianam Remp. uoluntate ſæpiſſime hoc cogitans angebar, quòd inter te, & inter Galliæ Regem Franciſcum, quos probitas, & uirtus, eademq́; erga Deum religio; tum autẽ ſanctæ neceſſitudinis uinculum maxime coniungere, & unanimes efficere omnibus in rebus debebat; tantũ, & tam atrox bellum incidiſſet. Cuius belli quidẽ auctores, & hortatores qui fuerint; tacendum mihi eſſe arbitror: quæ uero, & quanta ex eo bello Chriſtiano nomini damna, atq; exitia inuecta ſunt; quis poteſt tacere? Nam ſi ullum unquam fuit bellum geſtũ à barbaris, quod uel aſperitate odiorum, uel cupiditate ulciſcendi, uel etiam innata quibuſdam gentibus crudelitate, cladem, & uaſtitatem intulerit nationibus, internecionem populis, omniaq́; humana, ac diuina, impetu ſuo, incurſuq́; peruerterit: Hæc omnia uidimus efficere iſtud bellum; quod tamen inter

duos optimos,atque humaniſſimor principes gereba tur: cum alter Inſubres ſibi ereptos, alter ſubalpinas gentes quereretur: depoſceret autem ita uterque id, quod iactaret ſuum, ut reddendi mentionem non fa ceret. Neque tamen fuiſſet ea diſceptatio tanti, facileq́. iniri ratio concordiæ aliqua potuiſſet; ſi non ſuſpiciones, ſi non animorum offenſiones, ſi non dicta utrinque, factaq́; nonnulla, quæ ſpeciem iniuriæ uidebantur habere, iras, & animos ad perſeuerandum inflammaſſent. Quanquam ſi uerior huiuſce mali cauſſa proferenda nobis eſt, infenſus hominum peccatis, & ſceleribus Deus, cum ſuum nomen negligi, ſuasq́; paſſim pollui religiones uideret,hoc calamitoſiſſimo bello pœnas à nobis ſui uiolati numinis expetiuit. Nam quid aliud credi, aut exiſtimari poteſt, duobus talibus inter ſe diffidētibus principibus,quorum uterque mitis, clemensq́; natura, ab huiuſmodi ſtragibus hominum,& ab effundendo ſanguine Chriſtiano uehementer abhorreret; niſi Dei occulto, iuſtoq́; iudicio hoc bellum inter amicas,& eiſdem legibus coniunctas nationes, tanta obſtinatione animorum, quantam experti ſumus, tam multis annis, tanta cum pernicie Chriſtianorum populorum, & ſuſceptum fuiſſe, & geſtum, & continuatum? Cuius tamen belli ſiqua nonnunquam interualla fuerunt, uel tacitis induciis, uel conſenſione factis: quod quidem in tam longo tempore aliquando fuit neceſſe, defatigatis manibus,mentibusq́; eorum,qui uſu armorum aſſiduo ſua corpora contriuerant: id tu tibi tempus, maxime Imperator, non ad præteritorum tuorum laborum requiem,ſed ad nouorum gloriam iuſtius adi

piſcendam

piſcendam ſumpſiſti. qui magnis ſæpe exercitibus comparatis, maximis claſſibus inſtructis, & adornatis, contra noſtræ religionis hoſtes toties iam bella terra, mariq; mouiſti. Ex quo patere recte iudicantibus potuit, te, cum arma ſumeres aduerſus Chriſtianos, neceſſitate ſumere; cum aduerſus barbaros, uoluntate. Itaque ad Viennam primum Auſtriæ urbem, quæ in fratris tui clariſſimi Regis Imperio, & ditione ſita eſt, cum ad eam oppugnandam innumerabiles barbarorum copiæ conueniſſent, & quòd præſidium in urbe non ſatis firmum eſſe uidebatur, ui eam expugnandi magnã ſpem cœpiſſent; quòd eo deinde tanquam Germaniæ, Italiæq; euerſo propugnaculo, liberos ſibi excurſus quaſcunque in oras, & regiones uellent, fore intelligebant: tu qui tum forte in Italia, & locis Galliæ Ciſalpinæ remotioribus eras, re audita, cõfeſtim ſubſidio accurriſti, manusq; multæ fortium uirorum te eodem ſecutæ ſunt. quorum aduentu, tuaq; imprimis fama, & nominis tui auctoritate hoſtes deterriti, conſilium fugæ ſtatim inierunt, neque putauerunt, cuius abſentis nomen ſuſtinere non poſſent, eius præſentis, armaq; uibrantis uocem, & uultum ſe laturos. Itaque & tibi Imperator tum iucundum uiſu fuit, & nobis auditu certe mirabile, illa infinita hoſtium agmina (nam ad ſexcenta millia armatorum in obſidionem illam conueniſſe conſtabat) nullo audito tubæ ſono, nulla aduerſa acie proſpecta, nullis ſignis collatis, tantummodo rumore, & fama, aduentus tui, fuſa, diſſipata, fugata, uelut apum examina, ſubito euanuiſſe. Quo quidem tempore nos cum maximis in cœlum laudibus uirtutem tuam tollere-

mus; tum ſalutem quoque Italiæ acceptam tibi refer re non dubitabamus. Secuta eſt maritima expeditio in Africam; quò tu cum copiis cum traieciſſes, Tunetum opulentiſſimam urbem primariam totius Africæ ſobolem, atque genus magnæ illius, & uicinæ, deſertæq; Carthaginis, poſſeſſam a piratis, & barbarorum gentium armis, copiisq; ita refertam, ut capi non poſſe uideretur, ui tamen, & uirtute recuperauiſti: maximosq; Numidarum exercitus, qui obſeſſæ urbi auxilium ferebant, prœlio collatis ſignis profligaſti, partaq; illuſtri uictoria, & rebus compoſitis, cum dominatum omnium gentium illarum retinere tibi poſſes, urbem illam nihilominus, & totum regnum priſtino Regi ſuo, qui illinc antea expulſus, in fidem, & patrocinium tuum confugerat, reddidiſti. Eoq; memorabili facto oſtendiſti, non uirtutem ſolum tuam bellis inuictam, ſed fidem hoſtibus etiam ſanctam eſſe. Quid dicam de claſſe illa maxima, & ornatiſſima, quam tu, & qui tecum præclaro fœdere tum coniuncti fuerunt, Paulus III. Pontifex Maximus (cuius ſemper mens, & cogitatio ad hoc ſanctiſſimum contra barbaros bellum aſpirauit) & Veneti, quibus paulo ante perfidus Turca fœderibus ruptis inſignem iniuriam apud Corcyram fecerat, comparaueratis? non ne cum oppoſita hoſtium claſſe nauali prælio iã iamq; eſſet dimicandum, tua claſſis iudicio omnium, & armis, & animis longe tum ſuperior habita eſt? Quæ tamen ſubito aduerſo coorto uento, ad littora Epiri coacta eſt deflectere. Cum nemini dubium eſſet, ſi prælio res potuiſſet decerni, quin ſe ad tuas partes uictoria fuerit deditura. Nam illam alteram tuam

contra

contra Algerium urbem Mauritaniæ maritimam expeditionem ii fortunæ caſus conſecuti ſunt: ut uideatur illa cum ſummi Imperatoris uirtute, & ſapientia uenire in certamen, & pro laude, ac uictoria pugnare uoluiſſe. Cum enim illa urbs loco, manuq; munita ſedes eſſet, & receptaculum omnium prædonum, qui ex ea exire ad populanda littora Italiæ, & Hiſpaniæ, & eodem ſe referre omnibus è locis ſolebant; tu delendæ huius maculæ, & periculi Chriſtianis nationibus depellendi cupidus, eò cum maxima, & inſtructiſſima claſſe celeritate incredibili tranſmiſiſti: continuoq; expoſitis in terram militibus, mœnia adortus oppugnare cœpiſti. Cum pugnantibus fortiſſime tuis, te ipſo nullum locum conſulendi, adhortandiq; prætermittente, iam pars montis ſuperior, quæ oppido imminet, fugato præſidio hoſtium a cohortibus tuis teneretur, diffiderentq; piratæ, & oppidani uim tuam amplius poſſe ſuſtinere; repente obducto denſiſſimis nubibus cœlo, magnaq; cohorta tempeſtate; cum ingentibus procellis maximi effuſi imbres; reuocare te milites tuos ab oppugnatione, & quòd claſſis nondum ſatis erat ſubducta; etiam compingere in naues coegerunt. Quo in tumultu cum perturbate omnia agi eſſet neceſſe: cœlo tonante deſuper: omnia conuoluente uento: pluuiis obruentibus, quis ignorat quàm admirabilis tum uirtus tua, quàm conſtans animus, imperturbatusq; extiterit? Cum tu diſcurrens in omnem partem milites tuos undique colligeres, eosq; uerbis conſolarere, & ad conſcendendum ante te compelleres. Quò illis tuta a tergo omnia tuo periculo, & diligentia præſtarentur. Quis tum non uidit?

dit? quis non cognouit? in illo infeſto caſu, qui præter naturam illorum, conſuetudinemq; locorum inopinatus acciderat, magni Imperatoris, Ducisq; uir tutem, acrius etiam explorati in aduerſis rebus, quàm in ſecundis? Si is non armis deterritus hoſtium, non circumuentus conſiliis: ſed ea habens aduerſaria, qui bus uis humana obſiſtere non poteſt, æquitatem nihilominus animi erga Deum, aduerſus hoſtes fiduciam, in rebus turbidis conſilium, iudiciumq; retineat? Quæ omnia tum Cæſar tibi ita affuerunt, ut nul lius ſpectatior unquã uirtus Imperatoris in uictoria, quàm tua fuerit in illa offenſione. Nec uero ea in con tentione tibi quidquam fortuna eripuit, præter uicto riam, quam tu de hoſtibus tuis propemodum partam iam habebas. Illud quidem in te eadem perfecit, ut perſpicuum omnibus fieret, maioris eſſe roboris fortunam ſapientia, quàm armatos hoſtes prœlio ſuperare. Sed quorſum hæc? quorſum? nempe Imperator, ut rerum præclare à te, fortiterq; geſtarum memoriam uſurpantes innouemur ad priſtinam illam ſpem, quam de tua eximia in Chriſtianam Remp. uo luntate iam ante ſuſceperamus: qua una ſpe ſoliti era mus niti: Sed eadem poſt nobis multarum concurſu calamitatum, quas diuturnum iſtud, atroxq; bellum, quod tibi cum Galliæ Rege interceſſit, populis Chri ſtianis inuexerat, fueratq; ablata, cum uirtuti quidẽ tuæ, animoq; non diffideremus: ſed de infelicitate noſtra conquereremur; tametſi culpa erat illa noſtra potius, quàm infelicitas. Cur enim non aperte, planeq; confiteamur? Cum innumerabilibus peccatis, & malis facinoribus, quæ in Chriſtiano genere iam diu

diu uiguerunt, offenſa Dei omnipotentis uoluntate, & illius nos clementiam à noſtra prouidenda ſalute auertiſſemus; & tuam ille à commodis,noſtris procu randis facultatem. Neque enim hoc tu Cæſar ita uoluiſti, nos miſeri ut eſſemus, nec tua iſta præſtans naturæ humanitas, animiq; probitas hoc pati potuiſſet, ſicut nec ad extremum quidem paſſa eſt. Sed tamen (et ſi præter uoluntatem tuam) hoc tum nobis ex iſto bello euenerat, nihil ut iam ſupereſſet, quod uel in uita, uel in fortuna,uel in ipſa Dei præpotentis religione tutum uſquam, aut ſtabile, aut integrum teneremus. Iacebant diuturno bello perculſa, & proſtrata omnia, quibus cultus uitæ, & humanæ ſocietatis iura continentur: neque erat quiſquam tanti mali omnino expers. Italia,Germania, Gallia, Hiſpania,quæ ſolæ propemodum nobis, hoc eſt, populo, nominiq; Chriſtiano à furtis Turcarum uerius dicam,quàm ab armis (quid enim illi unquã ſua uirtute potius, quàm diſſenſionibus noſtris ſibi pepererunt?) reliquæ erant factæ; gemebant, & afflictabantur uniuerſæ: populi ubique exhauſti: multæ, & magnæ urbes direptæ; aliæ incendiis, aut deformatæ, aut euerſæ; militaris ætas bellorum longinquitate conſumpta, humanitas ex animis hominum aſſiduo uſu crudelitatis deleta. Et quod erat malum reliquum, quod in calamitatibus noſtris non ineſſet? nullum certe uidebatur. Cum ecce perpetuus ille humani generis prædo, & acerrimus hoſtis, Sathan, qui nunquam ſinit nos requieſcere libere, qui ſemper fraudes, ſemperq; inſidias noſtræ uitæ, ſalutiq; molitur, amplam nactus oc caſionem inimicitiarum inter nos, diſcordiarumque no-

noſtrarum ; &, quòd in bonis terrenis nimium occupati, illa cœleſtia haud ita appetebamus; genus quoddam hominum nouum excitauit, quod nouo item quodam crudelitatis genere Catholicam Chriſti fidem, integritatemq́; noſtræ religionis inter Chriſtianos ipſos labefactare contenderet: & ad cætera tot, tanta, tamq́; intolerabilia mala, quibus hæc mortalis uita noſtra premebatur, illam etiam, illam omnium teterrimam peſtem adiicerent: ut ſpe cœleſtium præmiorum excluſi, cum hinc diſcederemus, quod omnibus in morte neceſſario eſt faciundum, ne in Dei quidem miſericordia, qua is propitius peccantibus nobis, ſed implorantibus tamen ueniam fieri ſolet, perfugium haberemus. Atque huius mali ſemina primum orta in Germania, deinde impunitatem ſimul, & audaciam præbente hominibus cupidis rerum nouandarum, hac tanta orbis terræ perturbatione, longe, lateq́; diſperſa, Chriſtianas fere omnes prouincias ſic occuparunt, ut ea fruticari ubique largiter, & maiora quotidie obſidere ſpatia oculis prope cernantur. Et ego, qui ita eram natus, & ab initio ita inſtitutus, ut, cum uitam omnem meam liberalibus primo ſtudiis, deinde etiam ſacris, religioſisq́; dediſſem, illa potiſſimum ualere ſemper cuperem, quæ de Deo, Deiq́; filio credenda à nobis, & ſentienda, quæque item in legibus bonis, & honeſtis moribus ſeruanda, & cuſtodienda, ſancta Eccleſia nobis diuino ſpiritu edocta præſtituiſſet; cum uiderem illa contemni paſſim, & repudiari, quo in mœrore eram? quàm grauiter fortunam communium temporum lugebam? quantis animi doloribus afflictabar? Erat omnino tã

uaria,

uaria, tamq; acerba omnium malorum facies, ut quare potiſſimum angerer, ſtatuere uix poſſem. Cædes fiebant quotidianæ; has meæ naturæ humanitas uehementer abhorrebat: direptiones, incendia, rapinæ; quid poterat cogitari atrocius? populorum oppreſſiones, pauperum hominum, diſperſiones, quibus præſertim opitulari non poſſes, tanquam uulneribus animum meum fodiebant. Neque hæc oculis magis hauriebamus, quàm auribus: nec ſpectata maiorem nobis dolorem inferebant, quàm audita: præſertim cum undique, & omnibus horis triſtes iſtarum rerum nuntii ad nos perferrentur. Erat etiam noua ſpecies auxilii (ſi id auxilium, ac non initium exitii grauioris exiſtimandum eſt) claſſis Turcarum uelut ad præſidium Gallici littoris miſſa, ſpeculatrix illa quidem noſtrarum miſeriarum, quæ non alterum è uobis contra alterum adiutum; ſed utroſque perditos, & exterminatos cuperet. Nam quid aliud poſſumus de illarum impiarum, & barbararum gentium crudelitate, perfidia, cupiditateq; ſentire? Sed tamen in tam immenſa mole malorum omnium, quibus Chriſtiana Reſp. premebatur, nullum neque grauius me, neque uehementius angebat, quàm fidei Catholicæ, & Chriſtianæ religionis tanta perturbatio: quippe quæ illam etiam extremam ſpem, & expectationem pacati apud Deum, feliciſq; perfugii nobis auferebat. Nam cæteris in rebus, quàm diu hanc in terris uitam degimus, gradus permulti ſunt, quorum ex uno ſi excidas, queas in alio conſiſtere. Fortunæ amiſſæ ſunt, non deſunt amici, qui te ſuis opibus, beneuolentiaq; ſuſtentent. Hi quoque ſi euanuerunt, habes domeſti-

ca pignora, quæ tibi in rebus aduerſis tamen ſint ſolatio. Enimuero tibi iſta etiam, uel natura denegarit, uel fortuna eripuerit, cum incolumi ſis corpore, potes noua tibi ſubſidia alicubi comparare. Morbo, & corporis doloribus, quod extremum iam incommodum eſt, iaceas oppreſſus: tibi ſic affecto ipſa mors medicina putanda eſt. Quid? mortis ipſius, uitæque amiſſionis, quam tamen ſummum malum complures nominauerunt, ecqua ſunt ſolatia? reliquum unũ eſt dumtaxat, & maximum omnium id quidem. Sed prorſus ſupremum, & ultimum, quodq; niſi obtineatur, tota res plane deſperata eſt, quòd iis, qui pie, & cum religione uixerunt, Chriſtianamq; erga Deum fidem, ſancte, conſtanterq; retinuerunt, cœlum perpetuæ domicilium felicitatis eſt propoſitum. Vbi hi cum Deo omnium bonorum, & gaudiorum largitore, cumq; eius mundiſſimis, & præclariſſimis comitibus, qui uel ab initio ortus ſui in illa cœleſti regione conſtiterunt, uel è terris poſtea Dei benignitate, ſuaq; ipſum innocentia, ac integritate in eadem loca ſublati ſunt, beato, & ſempiterno æuo perfruãtur. Hanc ſpem, leuamentum malorum, incommodorumq; omnium, quæ plurima hæc mortalis uita cunctis hominibus affert; quæq; præcipue noſtra hac ætate innumerabilia, & maxima propter iniquiſſimam condicionem temporum in noſtrum caput fortuna coaceruauit; tu mihi nouator rerum, religionumque eripias? et, cum labore, ac diligentia maiorum noſtrorum, ſanctiſſimorum hominum, qui ab Apoſtolis uſque in hæc propinqua noſtris temporibus ſæcula continuata ſerie deuenerunt, munita nobis, & complantata

plantata in Cœlum ſit uia; tu alios nobis calles, alias ſemitas commonſtres? per quas, & breuius, & tutius ad eundem locum dicas poſſe perueniri? Primum quis es tu, qui hoc nobis proponere, & polliceri audeas? qua auctoritate uir? qua grauitate? qua doctrina? qua caſtitate uitæ? ut tibi noua quædam, & inſolita inducenti, aſſentiri facile, & acquieſcere debeamus? deinde nonne omnibus apertum, & perſpicuũ eſt (id quod ne tu quidem unquam tegere, aut diſſimulare potuiſti) te non quia de religione à nobis diſſideres inimicum nobis eſſe factum: ſed quòd inimicitias antea aduerſus nos ſuſcepiſſes, iccirco poſt diſſidere de religione cœpiſſe: ut non ſalutis communis ſtudio, neque intelligentia uerioris boni; neque uero ob eam cauſſam, quò hominibus ſuaderes, quæ putares eſſe ſanctiora; ſed iracundia; ſed contentione; ſed odio noſtri ordinis, cupiditateq́; detrahendi, ad tantas in fide Catholica ſeditiones excitandas compulſus ſis? In quo fatendum, ac ingenue eſt, quod negari nec poteſt. noſtra tibi uitia, uariaq́; peccata, quæ in natione ſacerdotum permulta iam increbruerunt, anſam, facultatemq́; præbuere, ut eis coarguendis, & in inuidiam apud populos, crimenq́; uocandis, populariter agere, & alienare animos hominum ab honore ſacerdotii poſſes. Quod tu non tamen ex Chriſtiana charitate feciſti: neque piis in eo præceptis Chriſti paruiſti; cum, ſi eius leges, & mandata ſeruare uoluiſſes, probi ſacerdotes amandi tibi fuerint, improbi potius docendi; ipſum autẽ ſacerdotium, quoquomodo quidem cætera ſe haberent, ſanctum, & inuiolabile apud populos retinendum. Quòd ſi etiã

aliquo non magno diſcrimine, neque noſtræ æternæ uitæ, ſalutisq; periculo nouaretur aliqua res earum rerum quidem, quæ ad ueritatem religionis pertinẽt, poſſemus forſitan diſſimulare, & tacere. Nunc, cum ueritas nobis in iis rebus uitam, falſitas uero mortem cum miſeria æterna afferat; ego ne perpetuum tot ſæculorum conſenſum, tantam auctoritatem Catholicæ Eccleſiæ deſeram? tibi ut aſſentiar, qui neque in uita, neque in doctrina eximium quicquam, aut ſingulare poſſides? quòd etiam ſi poſſideres, nunquam tamen tanti cuiuſquam auctoritas eſſet, ut ea auctoritati Eccleſiæ deberet ſe opponere. Semper enim qui legibus Eccleſiaſticis ſubiecto animo paruerunt, doctiores hi multo, & ſapientiores habiti ſunt, quàm qui nouis inſtitutis, inſuetisq; doctrinis peruertere illam, & commutare ſunt conati. Nam, ſi in hoc continenti mille & quingentorum annorum curriculo, ex quo Dei filius humanum corpus aſſumpſit, Catholica perpetuo Eccleſia eundem ſenſum, eandemq; fidẽ de diuinis rebus ſeruante, ac retinente, quàm plurimi è noſtrorum cœtu, ipſius præceptis Eccleſiæ inſtituti, aditum ſibi in cœlum inuenire meruerunt; quid eſt, cur nos ab illa tuta, & iam explorata uia diſcedere nunc debeamus? Sin autem nemo adhuc extitit, qui cauſam recte cognoſceret religionis, eamq; nunc primum iſti oſtendere nobis, aperireq; cœperunt; eſt ne quod cogitari poſſit indignius, quod ue magis impium, quàm ſeruatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, mentem, conſilium, & ſapientiam ſempiterni patris ſui Dei, tanto prius, quàm oportuerit, quamq; humano generi expedierit, in crucem ſublatum, & mor-

tem

tem perpeſſum eſſe? Cum hoc diuinum illius in omnes mortales beneficium, qui morte eius uitam ipſi adepti ſumus, tam multis deinceps ſæculis ſterile ſui fructus fuerit futurum? At primi id optime ſenſerũt; nos prolapſi ſumus: non in decretis quidem, non in ſententia fidei, non in opinione, aſſenſuq; ueritatis. Aliqua fortaſſe in moribus labes facta eſt, cui decuit alia ſubueniri ratione, alio prouideri conſilio: omnia quidem certe agi ita oportuit, ut Chriſtianæ tamen unitatis uinculum inter nos ne diſcinderetur. Sed hæc, quæ clariora ſunt, quàm ut ambiguitatem reci-piant, omittamus: ad illa redeamus, quæ nobis a principio fuerant propoſita. nempe quòd cum tam miſero eſſet in ſtatu Chriſtiana Reſp. nec illi extremum uix ſpiritum trahenti, alia re ulla, quàm pace ueſtra inter te, Cæſar, & Regem Galliæ ferri ſubſidium poſſet, repente, nec opinato clemẽs, & miſericors Deus res deſperatiſſimas, animosq; amborum ueſtrum diſſentientiſſimos ad pacem, ad concordiam, ad priſtinam inter uos beneuolentiam, charitatemq; adduxit, ut cum ſpem omnẽ ſalutis nos penitus abieciſſemus; tum maxime ſperare, & erigere animos inciperemus. Et ſolent quidem huiuſmodi eſſe Dei omnipotentis dona, opinionibus inexpectata, temporibus opportuna, magnitudine immenſa: ut nobis tum præcipue, cum uiribus noſtris, conſiliisq; diffidimus, bonitas diuina ſubueniat: quò omnis ei à nobis gratia, omnisq; noſtra ſalus accepta referatur. Sed, quoniam id quoque fuit neceſſe, ut amborum Regum mentes diuinis ſponte inſpirationibus conſentirent: iisq; ambo conſenſere: eſt quidem uterque ueſtrum egregiam laudem

dem meritus: ſed tua, Cæſar, in hac re præcipua fuit gloria. Tu enim pacem, & bellum in poteſtate habebas, & utro te dediſſes, eò te fortunam ſequi Reip. erat neceſſe. ſi bellum maluiſſes, ut ſemper eſſet miſera: ſin ad pacem te inclinaſſes, tum ut ſuorum ornamentorum (ſi qua ei tamen reliqua adhuc ſunt) retinendorum, aut etiam recuperandorum, quæ plurima illi ſunt amiſſa, ſpem aliquam conciperet. In qua ancipiti futuri euentus expectatione cum uehementer animi penderemus, eſſemusq́; tamen ad metuendum, quàm ad ſperandum propenſiores; aut ſi id, quod res eſt, apertius eſt dicendum, timor plane in eo ſpes noſtras obrueret, ſubito, & inexpectato Dei immortalis munere, tua te ad hanc optimam partem, Carole Cæſar, inducente prudentia, pietate, uirtute, lætiſſimus confectæ pacis nuncius per omnes oras, regionesq́; Galliæ, Italiæ, Germaniæ, Hiſpaniæq́; cucurrit. Quo nuntio excitati animi cunctorum ſunt: & ad cœlum omnes cum uoluptate intuendum uultus ſuos erexerunt: quos antea timor, & omnium rerum deſperatio in terram illis defixerat. Atque ego non dubito, quin tu hac ſemper mente, & uoluntate fueris, ut per te potiſſimum uelles communi Chriſtiani nominis ſaluti eſſe conſultum. Quid enim aliud tua illa inuicta toties iam arrepta contra hoſtes fidei Chriſtianæ arma nobis indicabant? quid claſſes? quid exercitus? quid tuum ipſius corpus, terra, atque mari omnibus ſæpe periculis expoſitum a te, atque obiectum? niſi te ea ſemper cogitare, moliri, agere, quibus maximam gloriam tuam cum ſumma Reip. utilitate coniungeres? Quanquam, quod dixi non dubitare

tare me, rectius nunc dico, mihi plane fuiſſe cognitũ, cum non cõiectura mihi res pendenda ſit; ſed iſti tuæ optimæ, præclariſſimæq; uoluntati penitus ſim conſcius. Qui quidem tecum, & Niceæ bis: cum tu eò, & Rex Galliæ Franciſcus, Paulo Pontifice Maximo uocante, ob cauſam agendi de pace conueniſſetis: & Buſſeti ſemel in Placentino agro quò te eiuſdem Pontificis rogatu contuleras, congreſſus, in uariis, multiſq; ſermonibus facile perſpexi, nihil te habere conſiliis tuis magis propoſitum, quàm exactionem barbarorum, reſtitutionemq; ueteris Imperii, & Chriſtianæ religionis propagationem. Quarum rerum pulcherrimarum, atque ampliſſimarum conatum, atque curam, cum magno quidem tuo cum dolore, hæc tibi cum Rege Gallorum diſſenſio ſuſcepta impediret; recordor me cum multa tibi ſuaſiſſe, quæ pertinebãt ad pacem; tum hoc imprimis dixiſſe, conſtanterque affirmaſſe, non poſſe mihi perſuaderi, quin te unum Deus ex tam multis principibus, qui tot ante fuere ſæculis, legiſſet, per quem uellet honorem ſui nominis, & inter Chriſtianos ſanctis moribus reducendis, & inter barbaros impietate excidenda, ubique propagari: cum is tantam Imperii potentiam, cum tanta in te, & magnitudine animi, & prudentia copulaſſet: neque credibile eſſet rebus Chriſtianis, & extrinſecus, & intra iam profligatis, & prope perditis, quin meditatum, & paratum iam afforet ab ipſius Dei prouida, & miſericordi mente, in te, & in tua uirtute, auctoritateq́, præſidium. Quamobrem te hortabar, ut ne tempus amitteres: & cum noſſes hoc tam præclarum de te Dei omnipotentis iudicium, cum eo Rege bello

bello ne contenderes,quo cum tibi arcta affinitas iam eſſet: ſummæ autem beneuolentiæ, ſummæq; neceſſitudinis charitas facile coire inter uos, & conciliari poſſet: in eos autē hoſtes tua arma conuerteres,quos nec amicita tibi adiungere propter illorum impiam contra ſanguinem, & nomen noſtrum crudelitatem: nec fœderibus obligare, propter eorundem perfidiā poſſes: & qui præcipue te ipſum propriis iniuriis ſæpius iam laceſſiſſent. Quibus tum meis ſuaſionibus, & precibus memini te Imperatoria illa tua grauitate decentem leniter admodum, & ſedate reſpondere: Cum hæc diceres, ſummum quidem tuum ſtudium, ſummamq; cupiditatē ſemper fuiſſe bello barbaros, & Turcas inſectandi, eiusq; tui animi ſatis multa te exiſtimare ſigna, atq; indicia Chriſtiano nomini abs te fuiſſe data. Sed tamen non poſſe in præſentia pati dignitatem tuam, cum te Rex Galliæ imparatum, & abſentem, & propter inducias,quæ inter uos fuerant dictæ, nil tale ſuſpicantem, improuiſo bello laceſſiſſet, nonnullaq; tuæ ditionis oppida ſubito aduentu ſuo occupauiſſet; ut tu eam iniuriam placato animo ferres. Cum ſi id ita faceres, quaſi ulciſcendi, & uindicandi tibi non eſſet facultas; & inimici tui animos aucturus, & in tua exiſtimatione maculam contracturus eſſes. Multa præterea dixiſti, cur tibi tunc firmā, & ueram pacem cum eo ſperare non liceret. Quæ ego audiens equidem diluere conabar, ueneram enim a Gallica Legatione recens, quò me Pontifex Maximus pacis ſuadendæ gratia ad illum optimum certe, & omni humanitate ornatiſſimum Regem miſerat: illius animum perſpexeram: a ſtudio pacis eum non alienum

enum intellexeram. Quæ cum commemorare, & perſuadere cuperem, neceſſe mihi ad extremum fuit orationis grauitati, & firmitati tuæ uoluntatis cedere: tantum diſcedens tibi dixi, dolere me quidem peruehementer, quòd exoptatos fructus præſtantiſſimæ uirtutis tuæ iſtæ ſociales inter uos diſcordiæ nobis interrumperent: ſed tamen, quòd ſpe certiſſima tenerer non fruſtrà te à Deo talem, & tantum Principem nobis tributum eſſe, ſed ut eſſet qui Chriſtianos populos à barbarorum iniuriis, contumeliisq; defenderet: facturum me (quod in me eſſet) ut aſſidue dies, & noctes omnipotenti Deo pro uita, & ſalute tua ſupplicarem. Quod feci, Imperator, & facio, tantoq; poſthac amantius, & ſtudioſius facturus ſum, quanto intelligo, pace inter uos conſtituta, & meorum exitum uotorum quotidie magis, & tuæ in noſtra ſalute ſtabilienda ſperatæ laudis appropinquare. Sed, quod dicebam; cum abiiſſem à te mœrens, mihiq; ob animū tua durior quidem illa, quàm tum mihi debere eſſe uidebatur, belli cum Rege Galliæ gerendi deliberatio uerſaretur: non tamen uidi; id quod ſi uidere, & perſpicere potuiſſem, non ego humano, ſed diuino quodam ingenio fuiſſem, præditus: parq; (quod optandum eſt magis, quàm ſperandum) tuæ incredibili ſapientiæ mea mens extitiſſet: non uidi (inquam) inuolucrum abſtruſum, & multiplex, prudentiſſimarum cogitationum tuarum, quæ cum eodem omnes intenderent, quò nos cupiebamus: cum tibi hoc unum eſſet maxime ſemper propoſitum, ut propugnationē populi Chriſtiani aduerſus Turcas ſuſciperes, itinera tamen, atque uias, quibus ad illius conſilii exitum

poſſet perueniri, tu ſolus acutiſſime cernebas, nos ignorabamus. Fateor, Carole: non diſſimulo: latebit me altitudo, & conſilii, & animi tui; quæ ne nunc quidem mihi ſatis perſpecta eſſet, niſi eam exitus ipſi rerum pateſeciſſent. Itaque quod ſolebamus ſæpe, aut cum aliis loqui, aut per nos ipſi ſentire, cum de te, deq; tuis rebus geſtis mentioné haberemus, quod in omnibus fere congreſſibus, & circulis cótingebat; donatum eſſe à Deo nobis Principem, cuius ſimilem alterum uix ulla unquam habuiſſet ætas: cóſilio præcellentem, belli armis inuictum, nihil animo concipientem, niſi quod altum, quod inſigne, quod glorioſum exiſteret: tum humanitate, continentia, cæteris uirtutibus ſingulariter ornatum: quæ quidem ſummũ Principem uirtutes, Imperatoremq; deceant, quiq; magna iam indicia uirtutis ſuæ, & erga Deum pietatis populo Chriſtiano dediſſet, pro cuius Dei nomine, honoreq; tutando, tot iam aduerſus barbaros bella ſuſcepiſſet; totiens mare tranſiſſet; tam præclaras domum uictorias reportaſſet: Conſtantinum illũ primum, aut Theodoſium, aut illũ etiam ipſum, qui ueſtri generis, & nominis fuit auctor, Carolum Magnum uidebamur tanquam è Cœlo nobis redditum, & reſtitutum in te poſſidere: quin etiam maiora de te ſperabamus, quàm de illo accepimus. In hac tanta commemoratione laudum, uirtutumq; tuarum inerat tamen quiddã, quod deſiderabatur. Noſti enim, Cæſar, hominum mores, atque ingenia: quò plura, & maiora in quopiam ornamenta conſpiciunt, hoc magis ad requirendum, ſi quid abeſt, conuertuntur. Nec uero in tanta luce laudum tuarum, quæ te circumfulgebant,

fulgebant, quicquam poterat eſſe non apertum, quod diſſimile eſſet partium cæterarũ. Lenitas quædam in te maior, & clementior animus ad deponendas offenſiones requirebatur: ut cum ſociales diſcordias Reip. condonares, ad gerenda ſanctiora, & magis neceſſaria bella expeditior fores. Cuius quidem communis pene noſtrum omnium opinionis de te, & iudicii nunc me uehementer pudet. Clementiam ne in te nos, & placabilitatem quærebamus? aut hæc eximia uirtus in tuis tot cæteris ornamentis te una deficiebat? Tu iſta natura, iſto genere, iſto animo, iſta ſapientia ferus, & implacabilis eſſe poſſes? quid eſſent, Cæſar, reliquæ tuæ uirtutes tantæ, & tam multæ, niſi tu eas humanitate, clementiaq; condires? Nam arma quidem tractare fortiter, gerere res conſtanter, terribilem eſſe hoſtibus, inuictum in rebus aduerſis, acrem, & perſequentem in ſecundis, complures ueterum ducum, atque Imperatorum, & ſtuduerunt, & ualuerunt. Illud, illud in paucis fuit admirabile, illud laudandum, ſiqui extiterunt, qui in magna fortuna mite ingenium, & moderatum animum potuerint retinere. Cuiuſmodi fuiſſe illos accepimus, quos paulo ante ex tam magna copia tam paucos commemorauimus. Ex quibus præcipue Carolus, cuius tu & nominis, & Imperii hæreditatem, tot ſæculis poſt aſſecutus es, tanta & pietate erga Deum, & benignitate aduerſus omnes, qui ad eum adibant, fuiſſe dicitur: ut cum plurima, & maxima bella Chriſtianæ propagandæ religionis cauſa confeciſſet, plures gentes tamen propter humanitatem eius, quàm propter potentiam ad fidem Chriſti confiterentur ſe eſſe con-

uerſas. Hunc igitur cum habeas ſpecimen, & exemplum uitæ bene dirigendæ, immitis tu, & inhumanus eſſe poſſis? res ipſa indicauit, cuiuſmodi fueris: qui cum intuliſſes Galliæ bellum, lõgeq; introrſum cum tuis copiis in eam penetraſſes, ad Lutetiæ Pariſiorum mœnia propius acceſſiſſes, magnis iam rebus geſtis, compluribus munitiſſimis oppidis, ui, & oppugnando in tuam ditionem redactis: quanquam Franciſcô Rege ſingulari uirtute, ac uigilantia omnibus tuis conatibus obſiſtente: tamen cum à ſpe uictoriæ tua opinio non abhorreret, ut primum tuæ exiſtimationi ſatisfactum eſſe duxiſti; ſenſiſtiq́, tempora Reip. hoc poſtulare, nec communem Chriſtianarum gentium ſalutem ueſtra huiuſmodi diſſidia amplius perferre poſſe: præter omnium mortalium ſpem, & exſpectationem repente pacem cum ipſo Rege Galliæ, hoc cupiente, & optante complexus es, atque eiuſmodi pacem, per quam non uetus modo ueſtræ neceſſitudinis ſanctitas renouata, ſed magnis acceſſionibus charitatis, & amicitiæ aucta etiam, & cumulata eſſe uideatur. Quid ergo eſt? cur hoc idem cum poſſes, de principio non egiſti? cur tantum moræ, tantum formidinis, tantum malorum, & periculorum intercedere paſſus es? in quo nobis orantibus, & ſupplicantibus, ut paullo ante dicebam, uidebaris eſſe durior? Patere, obſecro, Cæſar, tuas à me cogitationes explicari; & illa alta, magnificaq; conſilia, quæ in intimo pectore admirabilis tuæ prudentiæ inuolucris tegebas, in lucem proferri: ſi tamen hoc, nec tua Maieſtate indignum, & fructuoſum cognitu omnibus futurum eſt. Neque enim eſt ulla diſciplina præſtantior, quàm ea,

quæ

quæ ex optimi Principis conſiliis, atque factis, non
ſolum homines ingenioſos, & bonos; ſed ipſum etiã
uulgus erudit! Ita igitur cogitaſti. Cum talis eſſes,
tantusq; Princeps, & is, qui ampliſſimam tuam po-
teſtatem magnitudine ſemper animi, fortunam uir-
tute ſuperauiſſes; non poſſe diſſimulari abs te, inul-
tumq; dimitti, quòd te Rex Galliæ inexpectato bel-
lo laceſſiſſet. Quid ergo? ita ne uindicare parabas, ut
ſanguinem, & uitam Regis neceſſarii peteres? Mini-
me. An illo expulſo è Regno, & exturbato, ex cala-
mitate illius creſcere, & opes tuas amplificare uole-
bas? ne hoc quidem tibi fuit tum propoſitum. Quæ
igitur cauſſa, quæ ratio tam implacabilis diſſidii? Cũ
Paulus Summus Pontifex, miſſis ex noſtro ampliſſi-
mo ſanctæ Romanæ EccleſiæCardinalium ordine ad
te, & ad Galliæ Regem Legatis, ad pacem utrunque
ueſtrum hortaretur, egoq; tum Legatus ad Chriſtia-
niſſimum Regem ueniſſem, animumq; illius arden-
tem dolore, & iracundia, quòd legatos ſuos contra
fas (ut aiebat) à tuis interfectos querebatur; eamq; ſi
bi cauſam capiendorũ armorum fuiſſe dicebat, mul-
tis tum rationibus ad ſtudium pacis, concordiæque
flexiſſem, in quo (dicam enim libere id quod cogno-
ui, & ſenſi; nec laudibus maximi Regis fidei meæ te-
ſtimonium denegabo) uiſus eſt mihi Rex ille, ad ſum
mum, excellensq; ingenium, quo largiter à Deo, &
à natura eſt inſtructus, ſummamq; omnium rerum
peritiam, quæ res uel ad pacem, uel ad bellum perti
neant, tantam adiunctam habere probitatem animi,
& erga Deum ueram, certamq; religionem, ut digniſ
ſimus illo regali faſtigio, indignus ea diſſenſione, &
diſcor-

diſcordia, quæ illi tecum erat, ab omnibus iudicandus eſſe uideretur. Cum igitur ex una parte res eſſent paratæ, Rexq; Franciſcus pacem æquis conditionibus non reſpueret; quarum ille conditionum Pontificem Maximum arbitrum, & moderatorem eſſe uolebat. Cum ego proximo hoc tuo in Italiam aduentu, tecum congreſſus multis uerbis ſuaſiſſem pacem, cunctiq; te rogaremus, omnesq; & noti, & ignoti hoc idem à te peterent, nec uideretur Chriſtiana Reſp. multis iam lacerata, atque uexata immanium Turcarum non uictoriis, ſed furtis, ſine pace ueſtrum, & ſine concordia poſſe conſiſtere: tu tamen cœlans animi tui arcanum, quod ſalutare, & commodum Reip. Chriſtianæ ipſe intelligebas, te inexorabilem cunctis præbuiſti, omnium preces tua perſeuerantia oppreſſiſti: confirmaſti te bello iniurias tuas perſequuturum: conflaſti maximos exercitus: armaſti, cum omnes tuam lenitatem requirerent, illamq; uim, & impetum incitati animi tui in Turcas potius conuerti omnibus uotis expoſcerent. Quem tamen eundem finem tu te tibi, neque alium prorſus ullum, in illis armis, delectibus, totoq; apparatu bellico propoſueras. Non enim bellum contra Galliam ſuſcipiebas, ut nationem illam & religioſam, & fortem funditus euerteres: nec iniurias tuas eo animo ultum ibas, quòd eas lui ſanguine Chriſtianorũ uelles, ſed quòd nominis tui ingens, amplaq; auctoritas, ſi contumeliam lento animo tuliſſes, in ſuſpicionem humilis, & demiſſi animi uidebatur uẽtura, præſertim apud Turcas, qui inſolentiam, & iactationem, fructum altioris fortunæ cum ſtatuant, hanc Chriſtianam manſuetudinem,

tudinem, & placabilitatem, ſanctaq; cœleſtis doctrinæ præcepta non agnoſcunt. Quò igitur aduerſus illos terribilior exurgeres, cum hi uiderent te nulla ui, nullo periculo, nullo labore frangi, quominus hoſtes tuos omni ope, omniq́ue opera, nunquam defeſſo animo perſequerere: iccirco Gallica expeditio à te ſuſcepta eſt, non oblectamentum iracundiæ tuæ, ſed firmamentum auctoritatis. Atque hoc illud fuit, in quo nos decepti ſumus. Non enim tam profunde noſtras cogitationes immerſimus, uicitq; in eo ſapientia tua omnium hominum prudentiam. Nam nos pace tibi cum Chriſtianiſſimo Rege facta, cum paratas copias, & omnia tibi prompta ad gerendum barbaricum bellum putaremus; tu altiore multo, abſtruſioreq́, conſilio, ſi ſtudium tuum ad noſtra ſtudia tunc accommodaſſes, maximum tibi belli inſtrumentum, & certiſsimum pignus futuræ uictoriæ, auctoritatem abfuturam intelligebas. quæ certe iacturam, & diminutionem eſſet paſſa, niſi & nos, & cæteri, & omnes denique homines, ipſiq; in primis Turcæ ipſo euentu rerum docti perſpexiſſent, quicunque tuam dignitatem uiolaſſet armis, eum de Imperio tecum etiam, & de uita eſſe dimicaturum. Hanc auctoritatem igitur, ut ea tibi ſalua, incolumisq; maneret, omni cum cura prouidiſti, præſidiumq; fortiſſimum tuæ potentiæ, dignitatis, nominis, afferre aduerſus hoſtes tecum uoluiſti, ſine quo nimirum res magnæ geri non poſſunt. Nam quod ad potentiam attinet, imperas tu quidem, Cæſar, fortiſſimis nationibus; eæq; prouinciæ, quæ ſemper uiris, ſemper animis excellere iudicatæ ſunt, Italia, Germania, Hiſpania,

nia, tibi dicto ſunt audientes: ex quibus, legere optimos milites, quales ex reliquo orbe terrarum non queant legi; magnosq́; ex illis cõficere exercitus: poſſidere claſſibus maria: ſuppeditare copias, & commeatus poſſis. Veruntamen iſta, niſi tua inſigni prudentia, conſilioq́; regerentur, ad bellum per ſe geren dum non ſatis eſſent idonea. Animo enim opus eſt, qui iſta omnia gubernet, & prouido, & ſapiente: quibus tanquam acies gladio, ſic ille copiis, apparatibusq́; potentiæ, uim, & acumen præbeat. Ipſa uero pruden tia, quæ ferme domina eſt rerum cæterarum, & quæ, in quocunque Principe ineſt, magnum eum bonis, & uenerabilem, formidoloſum impiis, atque improbis hominibus facit, quam in te Imperator ſummam eſſe, & ſingularem cernimus: quæ quamuis polleat uehementer in omnibus rebus humanis, tamen ea quoque interdum fortunæ ſubiecta eſt: præſertim ſi cum audacia, & cum temeritate ueniat in certamen; quod ſæpe in bellis accidere eſt neceſſe. Non enim ra ro conſideratiſſimi Duces à proiectis, & præcipitibus ſuperati ſunt: & ſunt tamen aliquando apud Barbaros nonnulli, qui ſua conſilia noſtris conſiliis opponant. At uero hæc, de qua iamdudum loquor, aucto ritas, quæ eſt de tuo inſuperabili ingenio, deq́; infati gabili in contentionibus omnibus animi uirtute, cum magna celebritate, & gloria tui nominis, in animis gẽ tium impreſſa opinio: hæc inquam ea ipſa eſt, quæ te non inuictum ſolũ, ſed terribilem ultro hoſtibus tuis facit. Quam tu, quòd reiectis ſuperiore anno precibus omnium noſtrum, conſiliis, quæ de ineunda cum Re ge Gallorum concordia tibi proponebantur, poſthabitis,

bitis, gerẽdo potius bello ſeruare tibi incolumem uoluiſti: nimirum plurimum uidiſti, maximumq́, propugnaculum tuæ exiſtimationis, & nominis non reſtituiſti modo, uerum etiam auctius, munitiusq́; reddidiſti: cum tamen iniurias tunc acceptas commemorans, & obſtinatum animum ulciſcendi præ te ferens, aſperitatem quidem in uerbis, atque uultu, in animo autem clementiam, & humanitatem contineres. Quæ fuit ratio (ut antea dixi) nobis quidem omnibus abſcondita; ſed tua, Cæſar, inſigni prudentia uehementer digna. Non enim Chriſtianam Remp. tum lædebas, ut quibuſdam forſitan uidebare: ſed pro Chriſtianæ Reip. ſalute ſeueritatẽ illam ſuſcipiebas, maiorisq́; boni nobis conciliandi cauſa, minus illud bonum tunc negligendum ducebas. Et re uera nullum neque maius, neque præſtantius Chriſtianæ Reip. poteſt eſſe bonum, quàm auctoritas, Cæſar, tua, & iſte animus, quo eam totam conferre in barbarorum excidium, & reſtitutionem ueteris Chriſtianæ dignitatis uis. In quo opere profecto ſancto, & commemorabili, illa tibi futura eſt & acies fortiſsima, & exercitus robuſtiſſimus: non enim unquam auctoritas uincitur, nec poteſt ipſa non uincere: quippe quæ uel procul, & antequam ueniat aduerſariis in conſpectum, ipſo rumore, & nomine bella conficere ſoleat, eripiatq́; hoſtibus, & conſilium, & audaciam: ut cũ audierint armatum incedere contra ſe Principem illum, Imperatoremq́ue, quem ſciant eo animo bella ſuſcipere ſolere, ut aut uincere ipſe, aut omnia abiicere ſit paratus, qui ſibi confidat, nullum noſcat timorem, concedat omnino nemini, fortunæ ipſi non

ſuccumbat: atque hæc non temeritate, nec ſubita concitatione, ſed conſilio agat, ſed ſapientia, ſed magnitudine animi, ſed longo uſu bellorum; in quibus iamdiu ſit multis, & magnis non expeditionibus ſolum, ſed uictoriis eruditus: concidant ſtatim animis, orbentur omni conſilio, caſumq; propinqui periculi ſui uehementius perhorreſcant. quos nunc ſic affectos tua ingens auctoritas, paxq; cum Chriſtianiſſimo Rege, maximo in nos omnes Dei omnipotentis dono opportuniſſime facta, ſine ulla dubitatione tibi traditura eſt. Quamobrem, Carole Cæſar, honorē Imperator, uirtute uere Auguſte, cogita iã ipſe, quid tibi deinceps ſit ad deliberandum, & ad gerendum reliquum. Quanquam quid, ut cogites, peto? quid, ut ipſe tuimet memor ſis, poſtulo? quod enim unquam conſilium magnanimum, & ſapiens à tua iſta mente, & cogitatione abſuit? Sed, quo ſolemus modo agerē erga Deum, cum quid illum iam certum quid facturus ſit, cum precibus tamē, & cum pietate poſcimus: eodem agimus erga te; ut Chriſtianæ Reip. extremo illius tempore, & extrema pene iam neceſſitate ſubuenias. Hoc quidem ipſe ita cogitas: hoc habes propoſitum tibi, & conſtitutum: ſed tamen liceat nobis implorare opem tuam: liceat commiſerari dolores noſtros: liceat uulnera detegere, quibus afflicta Reſp. & lacerata eſt, nec tu ea non cernis: quis enim acutius, aut altiore ex loco proſpicit? ſed ideo nos illa proferimus, quò tu in illis uindicandis non ſolum ſpectes gloriam tuam, ſed ſalutem etiam noſtram. Et ſane in primis ſanctæ religionis cauſa à te eſt ſuſcipienda. Cuius moderator quidem, & arbiter Romanus

Pontifex

Pontifex eſſe debet:qui ſuam huiuſce rei uoluntatem etiam bis indicto Chriſtiani nominis concilio eſt teſtatus. Sed ſine præſenti ope tua; ſicut re ipſa perſpicuum factum eſt; nihil neque inſtitui recte, nec ad optatum exitum perduci poteſt. Huc igitur in primis animum tuum conferas, & conuertas oportet. Hæc enim cauſa ea eſt, in qua (niſi fallor) cæteræ quoque cauſæ, quæ ad communem ſalutem conſtituendam pertineant, cunctæ complexæ ſunt. Auerſo enim à nobis propter iſtas innumerabiles diſſenſiones, quas ipſi de eius religione habemus, ſine dubio Deo, qui unitatem, & conſenſum præcipue à nobis poſtulat, quid poteſt reliquis in rebus remanere apud nos inuiolati, atque ſancti? Itaque & ius iamdudum è moribus hominum exterminatum eſt, & iniuria introducta, tantisq; ſimulationibus, odiis, ſuſpicionibus, inſidiis referta hominum uita eſt; ut eius bene agendæ, neque ordinem rectum iam, nec modum inueniamus. Quæ tot mala, tamq; perniciosa, ſi uere, & ſancte, ſublatis diſſidiis religio conſtituta fuerit: neque ea ſolum in rectis opinionibus, ſed in bonis etiam, ac ipſorum præſertim ſacerdotum moribus reſtituta, ſicut nebulæ oriente, & ſe attollente Sole; ſic illa Deo ad nos clementibus iam oculis, & ſerena fronte conuerſo, è ueſtigio diſſipabuntur: lucemq; nobis integram, puramq; relinquent. Neque tu hoc tibi, Cæſar, graue, & laborioſum eſſe duxeris. non eſt in diſceptationibus, nec in controuerſia res. omnia, quæ ad ueram Dei notionem, uerumq; cultum pertinent (in quo quidē uno noſtra perpetuo ſalus ſita eſt) ſingulari maiorum noſtrorum prouidentia, & Spiritus ſancti ope, qui

ſemper Catholicæ Eccleſiæ comes affixus eſt, ſanctiſſimis decretis, & præclariſſimis legibus ſancita ſunt. Qua ratione nos gerere; quod cæteris exemplum uitæ bene, pieq; agendæ in nobis ipſis conſtituere: quæ de Deo ſentire, & de diuinis rebus debeamus, iamdiu eſt nobis diligentiſſime, ordinatiſſimeq; præſcriptum. A qua præſcriptione qui diſceſſerunt, miſeri ipſi, & errantes; qui agunt, & egerunt, ut alii quoque diſcederent, ii impii merito ſemper ſunt iudicati. Nec uero in altercationibus, & diſſidiis inter nos: ſed in charitate, mutuaq; benignitate, beata à Deo nobis, & immortalis uita eſt propoſita. Quamobrem non erit hic tibi mora, aut durior aliquis labor, quominus recipere te celeriter ad bellicas curas, & cogitationes poſsis. moribus enim correctis, ſacerdotumq; potiſsimum, quorum inuidia tot, & tam pernicioſæ ubique turbæ, grauesq; ſeditiones cōcitatæ ſunt, omnibus fiet iam diſcordiis, & diſſenſionibus finis. Et qui nunc acerbe admodum, & pertinaciter inter ſe diſsident, in unum omnes ſenſum, unamq, uoluntatem conſpirabunt: quæ uera, & propria Chriſtiani nominis eſt profeſsio. Atque huius quidem præclari muneris, atque operis Romanus Pontifex, Dux, & auctor futurus eſt, pro loco, pro honore, pro ea auctoritate, qua ab Deo eſt munitus: ſed tua quoque uoluntas, Cæſar, & Galliæ Regis tecum, uehementer eſt neceſſaria. Vos enim duo ii eſtis, quos populo ſuo Deus gubernatores potiſsimum præfecerit, & magiſtros: quorum Imperium, & auctoritatem reliquus Chriſtianus orbis ſequatur: qui antea ueſtris diſcordiis omnia perturbabatis, iidem nunc in unam ſententiam,

70

etiam, unamq; mentem conuenientes, tanquam cõflatis amore, & beneuolentia animis, omnia eſtis in integrum reſtituturi. Quid enim aliud nobis polliceri debemus ex ea pace, quã ſine dubio inter uos, non ulla humani conſilii, aut ingenii uis, ſed Deus ipſe, ipſemet (inquam) Deus, ſalua dignitate utriuſque ueſtrum conſtituit? Non ne futuram eam, & ſtabilem, & ſanctam? non ne communia uobis conſilia, quæ ad ſalutem publicam ſpectent, omnia futura? non ne animos ueſtros (quod ex magnis inimicitiis accidere interdum ſolet) ſicut paulo ante uehementibus odiis arſerunt, ſic pari nunc beneuolentia, & mutua flagraturos? præſertim cum Deus ipſe ſuum opus, ſuum munus, ſuum beneficium tutaturus ſit: cum nihil poſthac uideatur poſſe accidere, ſublatis omnium iã diſcordiarum cauſis, quod diſſidium inter uos, contentionemue commoueat: cum tu, Cæſar, planiſſime, & certiſſime, pro tua admirabili prudentia iam intelligas, quanto expeditior, & paratior ad illa tua magna conſilia exequenda futurus ſis, adiuncto tibi per amicitiam Chriſtianiſſimo Rege, quàm eodem odiis, diſſenſionibusq; ſeiuncto. Qui quidem Rex iam etiam tecum, non uno, neque ſimplici, ſed pluribus uinculis copulatus ſit, affinitatis olim, nunc etiam & fœderis, & * ſententiæ, & fortunæ ornatiſſimus Rex. Credas mihi hoc uelim, Cæſar, non enim res mihi ignotas profero, quæ etiam ſi dubiæ eſſent, nequaquam à me pro certis commemorarentur, ſed uidi, ſed interfui, cum manſiſſem apud illum aliquot menſibus Pontificis Maximi, ſedisq; Apoſtolicæ Legatus, hancq; ipſam pacis actionem cum eo, cauſamq; tractaſſem.

ctaſſem : ille (inquam) mihi mirabiliter ſatisfaciebat. Habebat tum arma in manibus, uiribus ſuis fidebat, dolore aduerſus te, & ira commouebatur : & tantam ſibi à tuis contumeliam in ſuis Legatis impoſitam nimis te tuliſſe negligenter conquerebatur. Sed tamen in illo tanto motu animi, & iracundiæ impetu ſæpe flectebatur ad audienda conſilia pacis. quam ego nactus opportunitatem Regis rationi magis, quàm iracundiæ obſequentis, illius ingenio, & prudentia fretus, qua is inſigni, & magna præditus eſt, eò tandem rem deduxi, ut ille ad extremum Pontificem Maximum arbitrum iuris ſui,& omnium cõtrouerſiarum, quæ inter uos eſſent,iudicem,moderatoremq́. ſtatueret. Sed in quo intimos eius ſenſus ego penitus perſpexi, poſteaquam non alienus à ſtudio pacis eſſe cœpit, quotiens ille inter ſuos de hac pace ueſtra, & reconciliatione priſtinæ gratiæ loquebatur? quotiens cum gemitu declarabat dolorem ſuum? quòd ueſtris illis tunc odiis, ac diſcordiis in ultimum diſcrimen Chriſtianæ Reip. prope ſalus decidiſſet? quantopere optabat, quàm cupiebat? ut ambo unà animis, ſtudiiſque coniuncti, depoſitis inimicitiis ea gereretis, eaq́; ſuſciperetis, quæ eſſent ueſtræ quidem potẽtiæ, ueſtræq́; fortunæ : ſed multo magis honori, nomini, uirtutiq́, conſentanea? quod nunc ita factum eſſe,ueſtraſq́; mentes in unum, & eundem ſenſum amore, concordiaq́; coiſſe, & Deo immortali meritas, debitaſq́; gratias, quantæcunque à nobis concipi, & haberi poſſunt, & tibi, Imperator, maximas habemus. Et ſi enim Chriſtianiſſimi Regis grata nobis uolũtas, & animus eſt probatiſſimus,tibi tamen,in quo pacis,

&

71

& belli ſummum arbitrium ineſt, quòd ſaluos fore nos poſſumus iam ſperare, referimus acceptum. Tuū eſt enim hoc beneficium, Cæſar; tua gratificatio; tuū munus; tua in omnes populos nunc ſe clementia, & bonitas effudit, quòd pacem Chriſtianis populis præbuiſti; qua non ſolum homines, ſed nimirum pecudes, agri, tectaq; lætantur. Quòd ſi tu is eſſes, qui magnitudinem animi tui ſpaciis, regionibusq; terrarum; nominis autem famam tempore aliquo definires: & ſatis multa iam extarent tuarum clariſsimarum uirtutum indicia, ac monumenta; & nos hoc ſingulari pacis per te nobis redditæ beneficio contenti in præſentia eſſemus. Communi enim ſalute (quod ad tollendas inteſtinas diſcordias attinet) per tuam nobis prouidentiam conſtituta, cætera, quæ ſuperſunt grauia illa quidem, atque magna, Dei conſilio, & futurarum rerum euentibus permitteremus. Sed cum nec tuus iſte animus plenus maximarū, pulcherrimarumq; cogitationum conquieſcere poſſit, donec ea pariat, quæ iandudum illi concepta ſunt; & tua ſemper conſilia ſpectauerint æternitatem, nec ſe ullis temporum curriculis circumſcribi paſſa ſint quid eſt iam, Cæſar, quòd tibi aut nos ſubiicere, aut tu per te capere, & deliberare poſsis? niſi illud extremum tanquam portum, ut nauigationum, ſic præteritarum actionū omnium tuarum, ut terminos Imperii, & magnitudinis tuæ, in Turcarum, & Barbarorum regna promoueas, quæ ita tuæ uirtuti, atque laudi cum noſtra omnium ſpe, tum Dei prouidentia reſeruata ſunt, ut de diuino conſilio certe dubitare non debeamus. Quid enim fuit, quòd illius Imperio, & ditione inter noſtrarum

oc-

caſiones diſcordiarum iis aliquot iam annis uehemẽter auctis, Aegypto ad ueteres eorum opes adiuncta, Perſis ſummotis, Illyrio uexato, uictis, & ſubactis Pannoniorum fortiſsimis gentibus, quas armis ſuis ſæpenumero ante laceſsitas, neque unquã domitas, audita pridem Cæſar, te pene inſpectante, ante oculos (inquam) propemodum tuos, non uictoria, ſed occaſione oppreſſere: cum tu Gallico bello diſtractus, auxilium illis tum ferre non poſſes: quid fuit (inquam) quòd, cum inſultarent maxime, cum urgerent, cum in noſtro ſanguine, noſtriſq; cladibus inſolentius quotidie, crudeliusq; debaccharentur, repente iſta pax ex tantis, & tam implacabilibus inter uos (ut uidebatur) iris, atque diſcordiis, uelut inſperatum de cœlo lumen effulſit? Non ne hoc nobis indicauit Deus, & uoce ſua quaſi teſtatus eſt, uelle ſe eum, quem haberemus præcipuum tutorem, & defenſorem Chriſtiani nominis, à cæteris curis, & impedimentis liberare: quò is neruos omnes ſuos conſilii, fortitudinis, potentiæ, quibus firmiſsimis, & ualidiſsimis eſt præditus, in hanc unam cogitationem, & ſtudium belli ſanctiſsimi apparandi conferret? quid? in eodem te ab eodem Deo, nonne diuina illius mens, & uoluntas nobis eſt ſignificata? cum Chriſtianis nationibus in plures principatus, uariaq; imperia, non tam diuiſis paulo ante, quàm fractis, ob eamq; cauſam armis Turcarum reſiſtere minus ualentibus, quòd in difficili conſenſione noſtrorum illi uno capite, & uno corpore conſentientes ingruebant; tu ab eo ipſe Deo in tam multis ſæculis unus electus es, in quem mirabili quadam, non fortuna, ſed eiuſdem Dei prouidentia,

inopinatis quidem certe rerum euentibus, totum Chriſtiani nominis robur confluerет: qui ſummum honoris in toto orbe principatum pari fortuna, & ſapientia cumulares. Ergo hæc tibi, Cæſar, omnia ab Deo, & data, & parata ſunt, quò aditus apertos ad res gerendas maximas haberes. nunc tibi uidendum ipſi, quid ſis facturus. Pendemus de te omnes, qui Remp. ſaluam eſſe cupimus. ea porro nequit eſſe ſalua, niſi Turcarum uires, animiq; frangantur: eæq́ue ab illis prouinciæ repetantur, quas ipſi in amentibus diſcordiis noſtris inſidioſo bellandi genere nobis ſurripuerunt. Tu unus ad hanc actionem tantam, tamq; præclaram idoneus nobis diuinitus donatus es. Non ne ergo tua mens cum Dei omnipotentis iudicio de te, menteq; conſentiet? Omnibus es munitus, Cæſar, inſtructusq; præſidiis, quæ ad huiuſmodi bellum aggrediendum ſunt requiſita; uirtute, potentia, conſitio, magnitudine animi, ſcientia bellorum gerendorum; quodq; ad rem non mediocriter pertinet, plurimumq; in bellis ualere ſolet, militum etiam robore, & fortiſsimorum Ducum uſu bellandi, ac peritia. Nanque hoc tamen commodi ex præteritis Reip. malis, incommodisq; accepimus, quòd maximas manus ueteranorum militum paratas, armatasq; habituri ſumus. Quid res geſtæ tuæ? quid tuus inuictus animus, neque ſolum aduerſus homines, ſed contra ipſam etiam fortunam, omnesq; caſus humanos immobilis, atque conſtans, quem ſatis hoſtes noſtri ſpectatum habent, & cognitum? quid nomen? quid auctoritas? quæ tanta in te eſt, quanta in omnibus Romanis principibus, poſt Theodoſium, Carolumq; non

F fuit?

fuit? parum ne illa hoſtes tuos deterritura eſt? qui quidem paulo ante, dum tu Gallico bello implicatus tenerere, tot, & tam magna timoris de te ſui ſigna dederunt: maximas claſſes in auxilium Galliæ miſerunt: Italiæ, & Siciliæ littora depopulati ſunt: Viennam urbem tuæ, fratriſq; tui clariſſimi Regis ditionis obſidione tentauerunt: omniaq; contenderunt, quò tu domeſticis malis diutiſſime impeditus, ad eos accedere, & cõuertere in illos iuſta arma ne poſſes. qui te, cum tantopere formidauerint impeditum; ſolutũ, & liberum quonam modo pertimeſcent? An tu præter pietatem etiam tuam, prӕterq; munus officii, quod Chriſtianæ Reip. Imperator præfectus ſuſtines, etiam illorum in te ipſum iniuriis, grauibuſq; contumeliis non commouebere? non illas ultum ibis, cum is ſis, qui omnia potius perpetienda tibi ducas, quàm ullam uel minimam uiolationem dignitatis tuæ? Tu, qui paulo ante duobus potentiſſimis principibus reſiſtebas unus, cum & Gallico bello occuparere, & eodem tempore Turcarum arma propulſares; nunc Rege Chriſtianiſſimo, nouo tibi fœdere, nouaq; beneuolentia adiuncto, qui antea quoque fraterna tecum erat neceſſitudine coniunctus; nouis, magnis, firmiſq; auxiliis auctus; cum, quod contra te erat, id pro te futurum ſit, teq; uehementer adiuuet, quod antea impediebat, nudatas ſpe, & occaſione, qua maxime nitebantur, Turcarum uires non deſpicies? At permagno illi ualent equitatu, quo in genere tamen numero ſe magis, quàm uirtute oſtentant. non eſt omnino hoc de iis ſingillatim rebus loquendi, & deliberandi tempus, quod tum erit aptius, cum iam decreto

creto bello, aut uoluntate tua, Imperator, perſpecta, iſta ſuis locis uenient in conſultationem. Sed tamen, ſi aliquid eſt à nobis aduerſus hanc famam hoſtilis equitatus dicendum: nos, tametſi equites etiam nobis ſunt, quos uirtus potius commendat, quàm numerus, non ne legiones præterea fortiſſimas? non ne exercitatiſſimos in armis pedites obtinemus? quibus carent illi, & in queis præcipuum exercitus robur, ſpesq;, & ratio uictoriæ certior locata eſt? Nam equitibus quidem multæ formidines, & moræ, multaque obiici impedimenta poſſunt, uel locorum, uel fluminum, uel militarium etiam inuentorum: quibus freti quondam populi Romani Duces, nunquam ſibi ad committendum prœlium cum hoſtibus, multitudinem equitũ impedimento fore putauerunt: propterea quòd facile perturbatur id copiarum genus. Nam equi nec ratione doceri, nec cohortationibus confirmari queunt, ut ſtent, ut confidant, ut ne ulla obiecta formidine terreantur. Quibus de rebus memoria teneo tecũ me, Imperator, ad Niceam eſſe locutum: cum ego tibi non nulla huiuſmodi commenta, quæ ad turbandos equitatus hoſtium idonea eſſe uiderentur, exponerem: tu uero plura multo, & meliora proſpiceres. Igitur indociles equi: at peditum ad omnem nutum & paratus animus; & ad uincendum pertinax eſt contentio. Nam quod ad copias, & commeatus, & ipſas pecunias attinet, quos neruos belli plerique uocauerunt, poteſt ne eſſe dubium, quin ciuitates, populi, Chriſtianæq; nationes, quæ in hæc ſocialia bella inuitiſſimæ contulerunt, in hanc ſanctã, & ſalutarẽ omnibus expeditionem libentiſsime ſint,

non tantum opes ſuas, ſed corpora etiam, & liberos collaturæ? quanquam & bellum alere ſe ipſum ſolet, ſi ratione, & ordine ſit adminiſtratum: quæ quidem ratio, uisq́, prudentiæ in te, Carole, ſumma eſt, ſi in ullo unquam fuit. Quamobrem aggredere (quæſumus) hoc opus pulcherrimum omnium, & maximum, & cui tua magnitudo par ſola eſt. Non eſt illud Imperatorium, neque Regium (crede mihi) contentum eſſe terminis, qui à maioribus ſint relicti, aut proferre eos conari ex ſociorum detrimentis, atque damnis: quaſi parum multa ſint in conſpectu Barbarorum regna, parum multæ hoſtiles nationes, in quas iure inuadi, & quibus ſancte bellum inferri poſſit: nec rurſus dedere ſe deliciis, & uoluptatibus, id quod à tua mente ſemper abhorruit. Non enim tu ad ocium, nec ad deſidiã, ſed ad maximas ſemper res agendas, & cogitandas natus es. nullam habet maiorem iucunditatem uirtus, quàm recordationem rerum pulcherrime geſtarum. nihil eſt animis præſtantibus propoſitum ad diligendum, & cupiendum, quod finitum terminis ſit. Caduca ſunt enim, & fallacia omnia, quæ ſpatiis circumſcribuntur: animos magnos, atque excelſos in immenſum excurrere oportet, cum regionum, terrarumq́; Imperio, tum famæ, & laudis in poſteritate, tum uero beatitudinis, & felicitatis in illo cœleſti, & immortali regno ∗. Ad quod Regnum, Carole Cæſar, & ad quæ præmia, decreta, & conſtituta illis, qui diuinis muneribus ornati, ad eiuſdem Dei gloriam cohoneſtandam uſi ſunt, tua te laus, atque uirtus, tuus iſte longe præſtans, atque eximius animus, tua natura, tua ſumma prudentia, tuus ille

notus

74

notus immortalitatis amor, tuæ curæ, tui tot antea a te ſuſcepti pro Rep. labores, tuus honos, dignitas, exiſtimatio: in primis autem in Deum, & Chriſtianam religionem tua pietas uocat: ipſiq́ue nos cuncti (pro omnibus enim loquor) eundem te, & uocamus, & flagitamus: ut, cum gratias tibi tantas pro hoc exoptatæ pacis opportuniſſimo dono per te nobis conceſſo, datoq́; debeamus, quantas perſoluere non poſſumus, eò te ſublatũ gloriæ, amplitudinisq́; uideamus, quò noſtra deſideria aſpirare uix poſſint: &, cum omnia omnes egerimus, quæ uel in gratulando tibi, uel in gratias agendo, uel in celebratione tuarum maximarum laudum, uel in commemoratione rerum à te pulcherrime geſtarum effici à nobis poterunt; nunquam tamen tam alte officiis aſcendere ualeamus, quin diuina tua in nos, & in Chriſtianam Remp. merita ſemper multo ſint ſuperiora.

IOANNIS

IOANNIS BAPTISTAE CAMPEGII BONONIENSIS, MAIORICENSIVM EPISCOPI, ORATIO DE RELIGIONE TVENDA,

AD CONCILIVM TRIDENTINVM.

QVOD erat optãdum, Sanctiſſimi Patres; &, quod unum ad teterrimam peſtem, per totum terrarum orbem diutius peruagatam; nec non ad inuidiam noſtri ordinis, infamiamq́ue ſedandam maxime pertinebat: id, diuino primum conſilio, deinde ſummi Pontificis, ſummiq́; Imperatoris pietate, ſtudio, ac diligentia datũ, atque oblatum uidetur. Etenim peſtifer ille ſerpens, cuius ueneno iampridem tota fere Germania infecta erat, Britannia contabuerat; iam Italiam uerſus, cæteraſq́; Chriſtianas prouincias, & nationes paulatim alas expanderat, ac bonam populi partem contagioſo aſpectu pernicioſoq́; afflatu impune tabefecerat. nos uero, qui populorum paſtores, qui Religionis propugnacula, qui Reipub. Chriſtiana firmamenta, quique adeò terrarum orbis lumina, ſplendoresq́ue habebamur; hactenus impietati ludibrio fuimus, nec pietatis offenſionem omnem uitauimus. inueterauit enim iam, & penitus in mentibus hominum inſedit opinio, populis quidem pernicioſa, nobis uero admodum periculoſa, quæ per uniuerſum fere orbem, omnium Chriſtianorum ſermone percrebuit, Epiſcopos,

pos, atque Paſtores, non ut Paſtores iam,ſed ut mer cenarios, mercedem tantum ſpectare,ſibi cauere,ſua procurare, cætera negligere; irrumpant licet lupi, graſſentur per ouile, necent, auferant, dum ſibi cautum ſit, Paſtores nil ultra quærere, ne tantillum quidem oneris ſubire, ſi genium uel minima uoluptatis parte ſint defraudaturi. quæ ſane uoces,aliæq; huiuſmodi, utinam Patres, ut falſo, & à perditis paſſim ho minibus iactabantur, ita in multorum animis locum ac ſedem non obtinuiſſent. etenim melius illi fortaſſe ſuæ ſaluti conſuluiſſent, & nos, tanta apud bonos ſuſpicione, apud improbos uero infamia, minime la borauiſſemus. dicant enim quæſo, quantum temporis prætermiſſum eſt, ex quo huiuſmodi peſtis, ac flamma cœpit animos hominum peruagari, quin ſummorum Pontificum uigilantia, inuictiſſimi Impe ratoris pietate, pluribus ampliſſimorum Cardinaliũ Legationibus, Epiſcoporum labore, ac diligentia, il lis loco, ac tempore, pro uiribus non ſit occurſum; ac,ni optima Principum conſilia,grauis ſemper Reip. fortuna interrupiſſet, quæ illorum animos à cœpto curſu, pulcherrimiſq; conatibus retardaſſet, & ad alias res primo quoque tempore capeſſendas reuocaſſet, profecto talis morbus, & incendium,eorum ſtudio, uirtute, ac procuratione penitus fuiſſet extinctum. ſed non plus illi omnes, quàm una temporum peruerſitas,potuere. quarum rerum equidem multa, eaq; præclara teſtimonia, patres,adducerem; quibus ſcilicet Pontificibus, quibus temporibus, quibus lo cis, & quoties fuerit cógregata ſynodus,quod unum remedium tãtis malis adhiberi poſſe uidebatur; quoties

ties rurſus, bellis ſiue gerendis, ſiue impendentibus, aut aliis quibuſdam difficultatibus, eadem interrupta ſit; atque impedita: ni uererer orationem meam dilatare, quæ infinita eſſe poſſet; atque etiam ut omnem prorſus occaſionem in hac parte inſolentius uolitandi, ac inſultandi uehementius, deuitem: præſertim cum uos ipſi omnibus rerum omnium certiſſimi, ac locupletiſſimi teſtes eſſe poſſitis. non enim, ut cætera omittam, ſemel, aut iterum, ſed perſæpe è uariis orbis partibus, maximis ueſtrum, rerumq; ueſtrarum incommodis, ac periculis conueniſtis. Nunc uero ipſius ſummi Pontificis, piiſſimiq; Imperatoris egregia uoluntas, ſingularisq; uirtus, quibus uobis laudibus, quibus ue honoribus decorandæ uidentur, qui cum ſtatim reſtituta ſynodo, multæ iterum tempeſtatum ſpecies, turbulentiſſimæque armorum procellæ toto propemodum orbe, terra, mariq; excitatæ conſurgerent, omnibus præ Chriſti eccleſia fluctuante pro nihilo habitis, frequentem illam religionis rem tractare, hoc agere, ad hoc tantum negotium incumbere, & uolunt, ut par eſt, & iubent. quippe eò rabies hæreticorum euaſit, ut, niſi illis ſaltem hoc tempore obuiam iretur, omnia ab eorum prophanis latratibus, uenenatisq; morſibus diſcerpta fuiſſent, ac lacerata. Venit igitur, Patres, tempus, iam diu nobis expectatũ atq; exoptatum, & populo Chriſtiano illuxit aliquando illa dies, de qua in orationis initio dixeram, & in qua, diuino freti præſidio, & horum ipſorum Principum auſpiciis, ſtudio, ac diligentia, hoſtes confundere; ſciſſa dogmata reſarcire; periclitanti Eccleſiæ opẽ ferre; eiuſdem auctoritatem prope intermortuam renouare;

nouare;ſuſceptam nobis maculam falſo improborum iudicio delere; exiſtimationem noſtram iampridem amiſſam, gentibus, & nationibus reconciliare, & errantes,lapſos,ac denique fractos,& debilitatos piorũ animos, monere, erigere, & confirmare plane ualeamus. non eſt enim amplius, non eſt metuendum, mihi credite Patres,quin ea,quæ huiuſmodi tẽporibus, rebus omnibus omiſſis,tam forti,tamq; alacri animo cœpta ſunt; per admirabilem prudentiam, coniunctosq; eorundem Principum animos, & uoluntates, ad pulcherrimum exitum non perducantur; præſertim ſi illorum ſtudium, & diligentiam,ueſtra uigilantia, quemadmodum facitis,perpetua comes, & ſocia conſequatur: quæ quo pacto ad has res,& hoc potiſſimum tempore ſit adhibenda,paucis expediam;non quò,Patres,id uos ignorare arbitrer: neminem enim in hoc grauiſſimo,pariter & ſanctiſſimo conſeſſu adeſſe intelligo,cuius ſummam prudentiam,& coniunctã cum pietate ſapientiam, non admirer: ſed quoniam mihi id oneris impoſitum eſt,ut ex hoc loco apud ornatiſſimos,eoſdemq; doctiſſimos uiros,uerba faciam. quod etſi lõge uires meas exuperare ſentio, tum propter rei magnitudinem, & huius auctoritatem loci, tum etiam propter imbecillitatem ingenii, & nullam prorſus ad agendum facultatem, cum mihi ipſi ſemper perſuaſerim,nihil huc, niſi perfectum ingenio,atque elaboratum induſtria afferri oportere; tamen, ne id quod ſemel ſuſcepi, propter animi infirmitatem uidear omnino deponere, expectationemq; ueſtrã, oratione mea diutius ſuſpenſam tenere; de hac eadem uigilantia, pauca & breuiter dicere aggrediar: cum nul

lum

77

lum aliud argumentum in mentem uenire potuerit, quod, pro loci, temporis, perſonarumq́ue dignitate, commodius à me poſſit tractari. quæ dum perſequor, quæſo uos, ampliſſimi Patres, pro humanitate ueſtra, quæ ſumma eſt, ut, quẽadmodum hactenus feciſtis, me benigne attenteq́; audiatis. Equidem, Patres, cũ uniuerſam rem animo complector, onusq́; noſtrum mecum diligentius ipſe conſidero; non eadem mihi uidetur noſtra, ac cæterorum Principum ratio. quam uis enim unaquæq; poteſtas, ut ait Apoſtolus, à Deo ſit conſtituta; non tamen omnes in eadem arena uerſamur. Illi enim terrena, nos cœleſtia; illi fluxas, & mo mentaneas, nos ſtabiles, & ſempiternas opes; illi cor porum, nos animorum ſalutem; illi denique parum fortaſſe, nos maxime neceſſaria populis procuramus. Elaborandum eſt igitur, Patres, & in eo omnes induſtriæ noſtræ nerui ſunt adhibẽdi, quod in primis præſtare debemus, ut, quãto uberiora, ſplẽdidiora, Deoq́; Opt. Max. gratiora cæteris omnibus ſunt hæc, tanto maiori cum diligentia, hoc tempore, hoc inquã tempore peropportuno, & maxime omnium neceſſario à nobis rite, atq; integre adminiſtrentur. etenim, ſi illa iis artibus facile retinentur, quibus initio parta ſunt; ſunt autem parta multorum hominum ſtudiis, & laboribus, quid de his exiſtimãdum eſt, Patres, quæ unius tantum & Dei, & hominis, nocturnis, diurniſq́; uigiliis, immenſis ſudoribus, & cruciatibus, atq; adeo precioſiſſimo ſanguine de ſæuiſſimi hoſtis manibus ſunt extorta? illud præterea, Patres, in mentem ue nit, Principes ipſos partis opibus, & Imperiis, & cæſis, ac fugatis hoſtibus, omnia pacata, omnia tranquilla

poſſidere; mœnibus præterea præſidiisq; circummunitos, neminem amplius formidare; nobis uero infirmis atq; imbecillis, & cum hoſte munitiſſimo, ac ſempiterno dimicantibus, ſemper in ſtationibus, in excubiis, in armis, in laboribus, degendum eſt, ne leo ille, rugiens, qui ſemper circuit, ſemper explorat, ſemper aliqua in incautos excogitat ſtratagemata, ouem aliquam, non auro, neque argento, ſed, ut paulo ante dicebam, precioſiſſimo ſanguine redemptam, deuoret. Illud etiam, Patres, præ oculis ſemper habendum cenſeo, nos eſſe à Deo conſtitutos, terræ ſalem, mundi lumina, ciuitates ſupra montes poſitas; atque in omnium conſpectu, in omnium ore uerſari: abolito ſale, omnia inſipida remanere; extincta luce, ſtatim tenebras oboriri; ruente ciuitate, cæteras opes in eandem ruinam trahi. patiemur igitur, Patres, Dei Eccleſiam, Chriſti ſponſam, Spiritus ſancti domicilium, Apoſtolorum ædificium, communem matrem tanto excidio oſcitantia noſtra, deſidiaq; corruere? abſit, Patres, ut talentum illud, noſtræ fidei abeunte domino commiſſum, terra inutiliter abditum, noſtra pereat ſocordia; ne redeunte domino, & rationem ab oſcitantibus expoſcente, in exteriores tenebras coniiciamur. Ethnicus ille poeta, Patres, dum uniuerſæ Græciæ Imperatorem pro una muliere, & eadem adultera bellum gerentem inducit, figmentis quibuſdam admonet illi, cuius conſilio omnia nituntur, & cui totius exercitus ſalus commiſſa eſt, ſemper eſſe uigilandum. nos autẽ, quibus uerum illud, atque diuinum oraculum perpetuam pollicetur beatitudinem, ſi, ut frugi ſeruos decet, etſi prima, etſi ſecunda uigilia uenerit, dominus inue-

inuenerit uigilantes; his temporibus, tantoq; bello pro aris, & focis gerendo dormiemus? aut muliercularum more, compreſſis manibus totum diem ſedentes otiabimur? minime, Patres, minime inquam; at illud potius meminerimus hunc illum nobis peroptatum illuxiſſe diem, quo, ſi uiri erimus, & plane uiri, ſicut eſſe debemus, ſublata humeris cruce, Chriſti ſanguine inſigniti, fidei lorica induti, ac ſanæ doctrinæ gladio præcincti, eius Eccleſiæ nos acerrimos propugnatores exhibeamus, ut demum uictis, ac ſpoliatis hoſtibus, non Iouis, ſed ueri Dei templa, non Romana, ſed cœleſtia capitolia triumphantes aſcendere ualeamus. Nitendum eſt etiam, Patres, in quo uigilandum, laborandum, ſudandum omnino nobis eſt, ſi uigilantiſſimi Paſtoris officium, atque partes omnes ſuſtinere uolumus; ut patientiam perſeuerantiam, animi magnitudinem, & charitatem ſupremi Paſtoris, qui ſe nobis, tanquam ſpecioſiſſimum exemplar ſemper, & in ſingulis quibuſque actionibus imitandum propoſuit, quoad eius fieri poſsit, imitemur. quod etſi arduum, & longe omnium difficillimum eſt, tamen in rebus præclariſſimis, & humanas uires excedentibus prima ſequendo, ſemper honeſtiſſimum fuit, & habitum eſt, in ſecundis, tertiiſque conſiſtere; id, quod nobis, eo præſertim auſpice, & adiutore poterit aliqua ex parte contingere; ſi, pro Dei gloria, & populorum ſalute conſeruanda, ipſius ueſtigiis inſiſtentes, uitam ipſam, & ſanguinem, nedum cætera

animo non defecerimus, nec à recto curſu deflexerimus; ſed in Chriſti cauſa defendenda, quantum in nobis fuerit, perſtiterimus. quam ſi per ipſorum temporum, uel hominum quorundam malitiam tueri nõ dabitur; opprimi nos onere officii potius eligamus, quàm tam piam, tam ſanctam, tam ſalutarem, tam illuſtrem prouinciam ſuſtinendam nobis impoſitam, & alias quidem ſæpe ſuſtentatam, aut propter perfidiam abiicere, aut propter ignauiam deſerere. ſi demum noſtra conſilia, & cogitationes omnes ad augendam religionem, moresq; inſtaurandos retulerimus; & in mediis tenebris, fluctibus, ac tempeſtatibus in Chriſtum ſemper, tanquam in cynoſuram intuiti fuerimus; quicquid deinde euenerit, forti, conſtantiq; animo toleraturi, & nobiſcum præclariſſime actum exiſtimaturi, ſi digni habiti fuerimus pro Chriſti gloria, probra & contumelias pati. hæc eſt illa patientia, quam ueri imitatores Chriſti; tanquam muniſſimum clypeum cõtra quoſcunque mundi ictus obiicere conſueuerunt; hæc illa perſeuerantia, quæ à nobis exigitur, & quam rerum præſens ſtatus, & temporum ratio maxime requirit; hæc animi altitudo eſt, & tranquillitas, quæ in Chriſtianis hominibus, & potiſſimum in Epiſcopis ineſſe debet; hæc denique eſt illa cæterarum omnium uirtutum regina caritas, quã nobis Chriſtus, ſeruator noſter, cœlos aſcenſurus, ueluti ex teſtamento reliquit, maximeq; omnium commendauit. Aegrotat, Patres, totum Reip. corpus, & eo genere morbi, ac grauitate, mihi credite, ægrotat, ut, niſi in medicinis faciendis peritia, & diligentia ueſtra maxime apparuerit, eius ſalus in maximum periculum,

culum, & extremum pene diſcrimen ſit adducta. Omnia enim, quæ pro illius incolumitate, conſeruatione, ac ſalute, ſumma præpotentis Dei noſtri benignitate illi data, ac donata ſunt, ab iſtis nouis, atque eruditis magiſtris aut omnino tolluntur, aut pro maxime dubiis relinquuntur, ita, ut ueritati uanitas, medicinæ uenenum, rebus ſalutaribus, mortifera omnia plane ſucceſſiſſe uideantur. tanta (proh dolor) mentibus humanis per eoſdem offuſa eſt caligo. & quidem cæteris iſtorum uitiis, ac peccatis ita moueor, ut ea reprehendenda tantum exiſtimem; hic uero, tanto dolore afficior, ut non queam ſatis, neque miſeram noſtrorum temporum condicionem deplorare, neque huius negotii, quod tractamus, rationem, fortunamq́ue miſerari. ſed omittamus querelas, ne oratio noſtra ab eo, quod inſtituimus, aliena eſſe uideatur; & illuc reuertamur, ut diligenter attendamus, qua cura, quo ſtudio, quanto animi feruore, in eam prouinciam nobis incumbendum ſit, in qua præcipue de animabus agitur, nec illis, quidem paucis, ſed de his omnibus, quæ in toto terrarum orbe & ſunt, & in poſterum ſunt futuræ; pro quibus Chriſtus ipſe Deus, & homo mori, & extrema quæque ſupplicia pati uoluit. à cuius quidem præſidio, cum ipſæ diſcedunt; uos proximos habẽt, uos ſibi propugnacula, uos munimenta, uos Duces, uos milites, uos patres, uos pene Deos reputant. Quòd ſi nos orarent, atque obſecrarent, ut ſuis incommodis, neceſſitatibus, ſaluti denique, in tanta præſertim rerum omnium ſuarum

earum miſeriis ſiue tollendis, ſiue ſubleuandis facere? niſi ut nos, fidemq́, noſtram implorent? adſunt, & implorant, neque ſolum implorant, uerum etiam uehementer efflagitant. Fingite cogitationibus ueſtris, liberæ enim ſunt cogitationes noſtræ, eas hic ſordidatas adeſſe; nosq́; ueluti ſuorum ulcerum, atque ægritudinum medicos, & curatores peritiſſimos huc adductos intueri, & ſæpe, ac ſæpius appellare; ſummoque, & incredibili pene deſiderio teneri, progreſſum, atque exitum huius cōcilii uidendi, in quo uno totam ſpem ſuæ ſalutis, atque incolumitatis poſitam & collocatam eſſe intelligunt. Poſſumus, ampliſſimi Patres, illis egregie admodum operam noſtram nauare, poſſumus: omnia enim, quæ ad hanc rem ſpectare uidentur, prompta ſunt, & parata; tempus, locus, Patrum frequentia, Principum fere omnium unanimis conſenſus præſto nobis ſunt; neque ullum auxilium aduentitium expectandum amplius, aut expetendum uidetur. Quòd ſi à uobis deſtituantur, id quod uix in mentem cuiuſquam uenire, aut cadere poteſt; quò infelices confugiant, quem ue portum ſuæ miſeræ, atque iactatæ fortunæ huc, atque illuc fluctantes, inuenire poſſint, aut quò ſe uertant, amplius non habent; nullumq́; periculum adeo graue inueniri, aut excogitari poterit, ad quod, tanquam ad ſcopulum, eas detrudi aliquando non ſit neceſſe. Quare, perpetua illa uigilantia, quam ciuitatibus, quibus præfecti eſtis, debetis, facite, Patres, ut hoc potiſſimū tempore toti terrarum orbi illuceſcat; perficite, ut, quam de uobis Chriſtiani homines conceperunt, nō eos fruſtretur opinio; mementote etiam, & ſæpe, ac

ſæpius,

ſæpius in mentes ueſtras reuocate, quæ præmia uiuo Dei omnipotentis oraculo Chriſtum intrepide confitentibus ſint ſtatuta; quæ ue rurſus eos ſupplicia maneant, qui uel opes, uel gloriam, uel propriam ſalutem ſacroſancto illius nomini anteponant. ſit clarum illud Nicenum concilium, Patres, quo horrenda Arianorum rabies ſedata eſt: ornetur eximia laude Cõſtantinopolitanum, quo impia Macedonicorum ſententia fuit damnata: habeatur egregium Epheſinum, quod ingentem Neſtorianorum flammam extinxit: anteponatur his Chalcedonenſe, quo pertinax Eutychianorum peruerſitas eſt debellata: cætera item in æterna gloria ſint, quibus diuerſæ diuerſis temporibus oborientes hæreſes ſunt radicitus extirpatæ. erit profecto inter horum laudes aliquid loci ueſtræ gloriæ, ſi non unam, aut alteram, ſed tot, ac tantas recentium hæreticorum hæreſes, atque monſtra, ueſtris ſanctiſſimis decretis, tanquam fortibus, & fulgentibus armis, de medio funditus ſuſtuleritis: quanquam omnis honor, & gloria Principi, atque omnium bonorũ auctori Deo ſit tribuenda, qui per uos Eccleſiæ ſuæ conſultum eſſe uoluerit. Quæ cum ita ſint, Patres, primum totius Reip. Chriſtianæ cauſa, qua ſecundum Deum nulla res cuiquam potior eſſe debet; deinde, pro ueſtra ſumma, & nobis cognita pietate; pro mea item, quam communem uobiſcum habeo, auctoritate uos hortor, pro magnitudine imminentis periculi obteſtor, ut otio, ut paci, ut omnium ſaluti conſulatis, atque ea in præſenti futuriſq; conſeſſibus Spiri-

Opt. Max. glorioſa ſint futura. Te uero beatiſſime Paule, te inquam ſapientiſſimum, & ſingulari quadã electione electum Apoſtolum appello, id quod tacito quodam animi ſenſu, & cogitatione uniuerſa hæc ſacroſancta ſynodus facit, atq; ego illius nomine ſupplex, humiq; proſtratus, quanta maxima poſſum animi, & uocis contentione abs te peto, & flagito; ut, quẽadmodum huiuſmodi die admirabili, atque extraordinaria Dei uirtute, & miſericordia effectum eſt, ut ex Saulo Paulus, ex impio pius, ex atrociſſimo Chriſtiani nominis hoſte acerrimus eiuſdem propugnator, & propagator euaderes; ita piiſſimis tuis, efficaciſsimisq; precibus hodierna die, atque hoc ipſo temporis puncto, quo loquor, eandem plane uirtutem, & miſericordiam omnibus rebellibus, obſtinatis, atque in ſuis prauis opinionibus, & hæreſibus obfirmatis animis impetrare contendas: quandoquidem ea omnia, quæ humana ratione, & ſapientia inueniri, aut excogitari hactenus potuerunt, nihil, aut certe parum admodum profecere. Quod ſi per te impetratum fuerit, non tu quidem beatior eris, & ſanctior; neque enim eſſe potes, qui nunc es, & beatiſsimus, & ſanctiſsimus: ſed certe nomen tuũ illuſtrius, & maiori quadam cum celebritate, quàm antea, in omnium gentium, ac populorũ ſermonibus, & mentibus ſemper hærebit: ſi quidem ex tali beneficio nõ minorem utilitatem uniuerſus orbis ſentiet, ac percipiet, quàm olim, dum in terris pro Chriſto legatione fungereris, ex tuis grauibus, ac uehementibus concionibus idem ſenſerit, atque perceperit: niſi forte maius ſit populis patefacere uiam ad felicitatem, quàm

curare,

curare, ut qui à uera religione defecerint, rurſus reſipiſcant,& in rectam ſalutis ſemitam reuertantur.Hoc iterum abs te, non ſua commoda procurantes, non priuatas iniurias ulciſci quærentes, non Regni, aut alicuius potentiæ appetentes, poſtulant; ſed hi qui laudem, ac gloriam Dei tuendam, & conſeruandam ſuſceperunt; hi qui rerum omnium ſibi chariſsimarum obliti, maria, & terras, ad tui exemplum difficillimis temporibus pertranſeuntes, huc religionis conſtituendæ gratia confluxere; hi deniq; qui nihil aliud cogitant, nihil agunt, nihil moliuntur,nihil magis in optatis habent, quàm ut idem ſentiant omnes, idem dicant,idem uelint,ac inter ipſos nullũ prorſus ſchiſma reperiatur; ita, ut charitatem maxime amplexantes, & in uera fide, ac religione, ea, qua decet, pietate, ac conſtantia perſeuerantes, tandem in Chriſto, cum Chriſto, & per Chriſtum in die Domini ſalui fiant. DIXI.

ERRATA		CORRIGENDA
pag. 5. b.	ſuaq́; ipſum innocentia,	ſuaq́; ipſorum innocentia
pag. 6. b.	poſsides? quòd etiamſi	poſsides? quod etiamſi
pag. 8. b.	nec amicita tibi adiungere	nec amicitia tibi adiungere
pag. 9. b.	ingenia: quò plura	ingenia: quo plura
pag. 11. a.	maximi Regis ſidei	maximi Regis fidei
pag. 11. b.	uolebat. Cum ego	uolebat: cum ego
pag. 16. a.	paſſa ſint quid eſt	paſſa ſint: quid eſt
pag. 21. a.	decorandæ uidentur, qui	decorandæ uidentur? qui
pag. 24. a.	ſalutaribus, mortifera	ſalutaribus mortifera
pag. 24. a.	nec illis, quidem	nec illis quidem

AL DVS